

Без Мајке

— Божићна слика —

Бадње је вече. У малој сниској собици тихо гори кандилоце пред иконом Божје Матере. Благ мирис тамњана испунио сваки кутић, те ствара неку особиту блажену атмосферу, у којој се чисте, безлобне душе осећају ближе нечему надземаљском, ближе небу.

Собица чиста, без икакве раскоши, али лијепо распремљена, одаје брижљиву домаћицу. А домаћица бијаше девојче од својих 15—16 година, великих плавих савалачких очију, пуних туге, али у којима се опет огледаше самопоуздање и нада... Млада домаћица забављена послом у кући, уђе у собу, пошто се мрак бијаше у велико спуштио, унесе свјећњак и назва Бога.

— Сејо, сејо!... притрча јој радосно мали Блажо, који бијаше у оном доба, кад је најслађе ђетиње тешање. — Досо Божиц, досо Божиц... И мама доце?...

Сеја погледа тужно малог, навријеше јој сузе на очи, дође јој да врисне, да заплаче; али се на силу уздржа, дубоко уздахну и правом сестринском милоштом загрли малишу; пољуби га и узне у наручје:

— Досо Божиц, досо, благо сеји!..

Сузе почеше саме да теку, те окрете главу од малог да их не опазе... Али мали примјети, као да се

сјети што сеја плаче, па се окрете старијем брату, који сјеђаше на сеџији испод иконе, наслонио се на десну руку, па размишља.

— Мисо, Мисо... сеја паце... нема маме...

Мисо се трже, брзо устаде, пушти сузу, приђе сеји и поче кроз плач:

— Јело, Јело!... Немој ббна! Расплакаће се мали Блажо... ето нећу ни ја... А тата, ако нас затече да плачемо?...

Сеја убриса сузе крајем црне шамије, која јој бијаше на глави.

— Ето, нећу, нећу... Па полако, више за себе, уздахну.

Мали Блажо посматраше својим невиним ђетињим погледом овај приказ измеђ брата и сестре, па се и њему ражали. Сеја виђе, па га спусти из наручја, направи лице весело и рече:

— Де, да мали Блажо игра, де...

Па стаде тихо пјевушити са њим заједно:

„Божоле, братоле, поведи нам коло,
Поведи нам коло низ то поље равно,
Бе нам пасу овце и бијели јањци...“

Мала Анка, старија годину двије од Блажа, приђе те се ухвати с њима у коло. Она, као и Блажо, не ра-

зумјеваше сву тежину бола за покојном матером, па стаде од срца пјевати са њима.

Мишо сједе на своје мјесто, посматраше их са привидним осмејком на лицу, да би прикрио свој унутрашњи бол. Сјећа се ранијега весела о Бадњем дану и Божићу, кад је био мало већи од Блажа, кад је мајка с њим и с Јелом водила коло и пјевала, па им се и отац придружи... Па онда лањскога: и радоснога и тужнога Божића... Све четворо пјевали су у глас тако слатко и умилно:

„Божићу, наша радости,
Не долази нам потајно,
Веће нам дођи богато...”

Мајка је сва раздрагана посматрала своју ћерицу, а особито малог Блажа, своје мјезимче, који је тек почео уз њих троје да пристаје и попијева „Пуна кућа моја!“ — узвикнула је радосно. По том се закашљала, силно закашљала, да је за час прекинула њихово весеље... Мишо није онда осјећао никаква бола због тога њезина кашља, није разумио, шта ће све пошље тога доћи... Сад му тек то јасно пије пред очи: онај поглед материн, који је мало прије изражавао радост, сад се претворио у тугу, у тежак бол... Тешки уздах њен није онда разумио, а сад му се учини као да је онда шћела рећи: „Шта ће с вама бити, сиротино моја?...“ За тим му се ређаху све тужније слике: мајка на постељи, они око ње; она их тужно гледа, па крдом испушти сузу, но они је опажају... „Мама, мајко драга, не бој се!..“ колико јој је пута казао... Она би га онда топло загрлила, помиловала и рекла: „Не бој се, благо мајци... мајка ће оздравити...” Па би онда са Јелом стао пред иконе и молили се за здравље материно... Сјети се онда њених пошљедних часова и дође му да се заплаче, да се сит исплаче, да олакша тешку тугу... Окренула се била оцу...

— Павле... Па... вље — изговараше шапатом — гледај ми ћеру...

Е, да је тата послушао мајчине ријечи, колико би нама лакше било — мишљаше даље... Богме бих га слушао, никад га, ама никад не бих наљутио... Све бих гледо да сазнам шта он 'оће, прије него што ми нареди, а и Јела би слушала и радила, ето зна сваки кућни посао... Сви би радили... Ето, знам и ја по мало да шијем; са-

шио сам већ два цемадана и један копоран, па бих полако, полако зарађиво к'о и тата... И мајка би горе на небу радосна била... Само тата да се не жени... А он хоће одмах по Божићу... Па каква ће бити наша нова мајка?... Каква мајка?... Како ћемо ми њу зовнути: мајко, мама?... Ја не могу, па не могу... Па му се чисто учини, да би тиме уништио светињу материна имена. — Па како она може нас гледати к'о наша мајка?... Ето ја и Јела смо већ одрасли, па нас нема шта ни чувати ни гледати, али Блажо, па Анчица?... Света Богородице, ти нам помози!... А каже тетка Босиљка, да је та ћевојка, што ће тата да је узме, млада, али зла и лута...

Већ се почиње разлијегати пуцањ, а пјеванија се чује са свију страна. Уносе се бадњаци, па весела Србадија на тај начин даје израза својој радости.

Мишо се трже из мисли, кад се разљеже пуцњава из најближе сусједске куће. Оца још нема... А како је ранијих година, чим затвори дућан, долазио право кући... Ђе је сад?... Затворио нас, па отиш'о да обиђе ону ћевојку коју ће довести на мајчино мјесто...

Мала Анчица, кад чу пуцњаву, упита Миша:

— Камо тата да пуца: пу, пу!?! Па да унесемо бадњаке...

Мишо и Јела згледаше се на ове ријечи... Оца нема, он више воли ону ћевојку, него своју ћеру... Не могаше се уздржати, него заплакаше. И пјесма Анчина и Блажова престаде. Приближише се све четворо једно другоме, и у мислима на покојну мајку приђоше пред икону Богомајкину, подигоше очи к небу и мољаху се топло и искрено

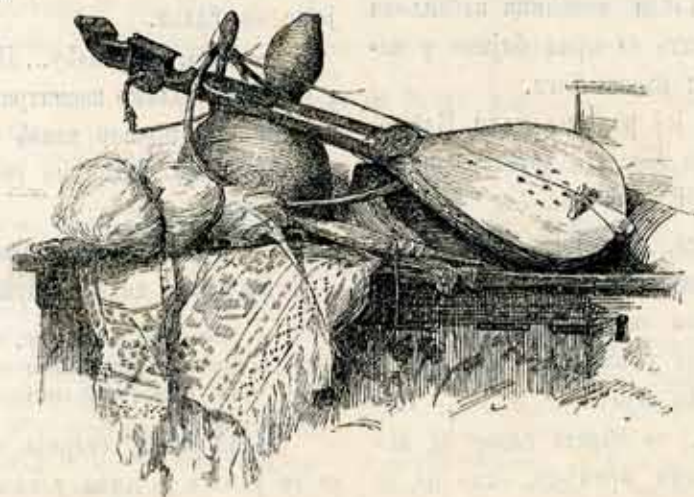
Мали Блажо изговараше гласно, како му Јела казиваше:

— Света Водомјто и мији маји Божицу... Дај нам здјавја... да будемо добји... Чувај насу маму и тази насој мами да нас не забојави... Позиви нам тату... И мојим те дјади Божицу, тази дјудој мами да нас чува...

У томе отац уђе на врата. Ђеца довршиваху своју молитву, осјећајући се њоме укријепљена, па једно за другим приђоше очевој руци.

Пјевље.

Стев. И. Самарцијић.

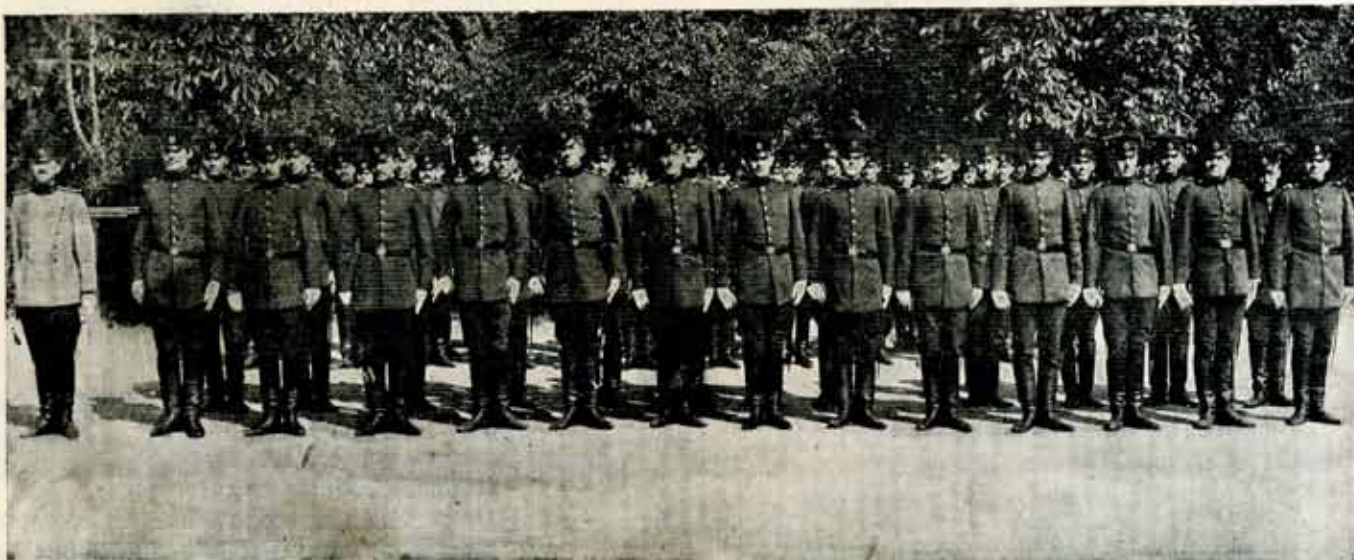

Калемегданска балада

И бацали смо шумне серпентине...
Пуну вам шаку различних конфета
На мантиљ бацих уз очиглед света:
Хтедох вам поглед, да ме жеља мине,
Па добих више, јер свет који шета

Кад ручица вам подиже се бела
Да сручи на ме шарене конфете,
Нестаде сасвим моје чежње клете,
И у рај вечер претвори се цела:
Видећ' да и ви љубити умете,

ИЗ СРПСКЕ ВОЈСКЕ

Питомци Војне Академије на Бањичком Брду

Виде вам осмех, о мој лепи крине,
За којим чезнух већ толико лета —
А музика је јецала с трибине.

Чија ми срећу равнодушност смеља,
Ја ласках себи, моје лепо дете,
Да у том имам и ја неког дела.

У логору на Бањици

Ја бејех срећан. У свирању таде,
Ко да ми срце јецаше од миља,
Докле ми душа вечер благосиља
Кад ова срећа у део ми паде.
Ја бејех крај вас, већ стиго до циља,
И сва се беда у заборав даде:
Конфети моји с вашег мантиља
Бежу ми мелем за љубавне јаде.

Признах вам љубав, чем се од вас надам,
Причах вам патње љубавне и ругу;
А кад ми тада ублажисте тугу
Корећ' ме зашто потајно да јадам,
Ја заборавих на сву патњу дугу,
И једва могах, срећан, плач да свладам;
Ипак вас питах, ко будућу другу,
Што тако дуго пустите да страдам?

То што вас питах не беше вам лако,
Јер ваше лице весело се смрачи,
И ја се чисто, не знајућ' шта значи,
Већ и покајих за питање тако:
Кад осмех несташ да вам лице зрачи,
И мени дође да бих скоро плакао:
Ал' престаде вам да се лик облачи,
И с осмехом вас опет виде свако.

У шетњи сте ми испричали туду
Где један јутрос, још пре зоре ране,
У вашој кући сконча своје дане,
И као нешто да тајаше, луда:
До саме смрти никад да се мане
Већ непријатна чинити вам чуда,
И блед и несан, највећма од лане,
Очима кришом пратећи вас свуда.

Сиромаси младић! Чије је то дело?
И када нико не рађаше, кажу,
Тек да вам чува крај прозора стражу,
И ноћу му је радити се хтело:
Он сличан беше заљубљену пажу,
И, кад вас види, лице му је свело,
А ту вас скоро изложи бламажу
Своју вам љубав изјавивши смело.

Зар вама бедник љубав да изјави?
На ту се дрскост потужисте љуто,
Молећи оца да би срам ућуто,
Јер свет је роман већ ту нашом прави,
И вашу чедност шибао је круто.
И би отпуштен. Ни дан да заплави,
Пре но што без вас у свет би одлуто,
А он је себи већ сам дошом глави.

Отрова себе. Крај стола је био
Држећи једну на хартији руку
Где ваше име, у још влажном луку,
Големи бол је у дрхтању свио;
И слеђен осмех, за случајност пуку,
Ко да је клетву на некога лио.
Кога је клео у очајном звуку?
Ах, све је дубок, тајанствен бол скрио!

Тужили сте га да вас беда мине,
Јер ко би могао трпети ту ругу?
Шта беше онда? Јецала је тугу
Пијеса једна с далеке трибине:
Неког, што жељка незахвалну другу,
Очајна љубав у гроб ће да вине;
А ми бацасмо, зависти на ругу,
Једно на друго шумне серпентине.

1901. год.

Ви милостиво смешисте се на ме,
И ноћ ми мајска доби нове чари;
Па ипак нешто спокојство ми квари
Из шеталишне хучне полутаме:
Ко мрачна сумња у љубавне ствари
И глас нечујни опомене саме,
Нешто ме пита: да л' вам срце мари,
Да л' ћете увек и хајати за ме?

Ах, чини ми се и крај свега тога,
Што ноћ ми ствара у маштања медна,
Да међу нама лешина је једна
Сад испружена очајнички строга,
Рукећ' нам жеље и надања чедна
Очајном клетвом на људе и Бога:
О, љубисте л' га? Та реч би ме ледна
Болела мање но слушања многа.

У дугом низу ноћи кад се бдије,
Ја сам за љубав и прекорну знао,
Ал' никад нисам тамо срца дао
Где искренности и истине није.
О, реците ми! Било би ми жао
Што нисам први што крв за вас лије.
Љубисте ли га? Ах, тај удес зао
Можда у себи и утехе крије.

Још двапут бих вас ја љубио више
Његовом смрћу освештену чедно...
Па ипак, сво, смејање вам медно
Јасно ми каже да излишне бише
Све ове слутње, замишљане ледно,
Које ми душу намучену свише:
Ах, шта је сумња и слушање једно
За смех и поглед што се на ме слише!

И ваш ми осмех отера сву слутњу...
И, чујућ' шапат околнога света
Како сте анђо с милодоухом цвета,
Осетио сам чисто као љутњу
Што на вас гледа та светина клета.
Ја трпљих крај вас грижу и помутњу
Док, праштајући, с више ми конфета
Не растерасте покајничку смутњу.

И докле стрепљих, о мој лепи крине,
Да конфете вам, утеху ми тузи,
Ко и с вас моје по свиленој блузи,
С герока ветрић зајек ми не вине,
Смејасте ми се, ал' вам смисао рузи
Тек онда видех кад ми серпентине
Бацисте нове да око засузи...
А музика је јецала с трибине.

Н. МАРЈАНОВИЋ

У позоришту

[у албум уметникове двадесетпетогодишњице]

(из Јасина Дневника)

I.

Никола Теодоровић, један од старијих грађана Београдских, држао је дуго година кавану у оној великој трокатници — Старом Здању. —

Кавана је била са стране у Дубровачкој улици на доњем крају баш спрам Читалишта.

Кавана код „Репате Звезде“ имала је над уласком фирму са именом и презименом ликерције и намолованом звездом, којој се реп пружао дуж целе табле, више од три метра дугачке.

Никола је био миран, скроман човек, поштен и савестан. Отуда су у оно старије доба у његову кавану, а ако у самом сутерену старог здања, свраћали често на разговор и на чашицу розолије онда познати и признати стари наши трговци: Живко Карабиберовић, Димитрије Турчински, Михаило Арсенијевић, Константин Русидес, Јован Миленковић, Јован Одавић, Димитрије Лазаревић, и многи други.

Никола је лено живео са мојим оцем, који је у оно доба имао своју велику галантериску радњу код „Милош-Обилића“ баш на оном месту, где је сада имање Михаила Павловића, трговца у Дубровачкој улици.

Долазећи чешће у радњу очеву да пазари, Никола ме је као дечка познао. После тога, кад сам већ и чиновником постао, одржавао је то познанство са мном.

II.

Једнога дана у 1880. год. јави ми одација у канцеларији, да један грађанин жели да говори са мном. Био сам тада секретар Управе Београда.

— Пусти га.

Жандарм отвори врата.

У канцеларију уђе Никола Теодоровић.

— Какво добро, Ђир-Никола, дигох му се у сусрет...

— Дошао сам, господин Т., код тебе, да те молим... ама да те много молим...

— Да чујем, Ђир-Никола. И понудим га да седне.

— Ама сине мој, тако да ти кажем... опрости ми... са твога оца се и познајем добро. Лено смо живили. Био сам човек чувен у целу чаршију... Хе, оно старо време — би и прође... Као дете те знам... са тога, ето, да ми помогнеш...

— Хоћу, Ђир-Никола...

— Муку имам са мојега сина...

— Какву муку?

— Да чујеш... Сада је величак, у гимназији... Добро се учи... Може да учи... Ама неће да учи... Неће у школу... Хоће у тејатер... Ах... Ватра изгорела све тејатре... Где

је да је мој син, све око театра. Од школу побегне, па све са ти проклети комендијаши... Шта нисам чинио и муку мучио, али нема помоћи... Шта ћу... Мислим, мислим, па на тебе се сетим. Пријатељ си ми, да ми помогнеш. Ето ти мога сина... Да га примиш за практиканта без плату... Само да га држиш ту, да има зорт... Ама да га добро држиш у ред... Да увати стра... Да се мане од ти театри.

— Хоћу, Ђир-Никола.

— Ама, стра да вата, да далеко бега од они комендијаши.

— Хоћу, хоћу, Ђир-Никола,

— Е баш ти хвала, бригу да ми скинеш с врата.

Фр. Бернекер

Сваџа око риве

III.

Сутра дан — ето ми Ђир-Николина сина. Ако се добро сећам — довео га беше сам отац. Дечак омален, отресит, чисто одевен, поглед слободан, држање симпатично.

— Како ти име?

— Сава Теодоровић.

— Шта си учио?

— Гимназију. Рече или четврти или пети разред.

Рекох му, да га по жељи очевој примам за преписача. А после ће бити постављен и за практиканта. Прво да видимо рукопис, а после и какав ће бити у раду.

Дадох му и мало предике: како се мора добро владати, како мора тачно на време у канцеларију долазити

и т. д. — Па га онда поведох собом у преписницу и одредих му место за столом где преписују и остали практиканти. Одредих му да одмах почне посао. И први препис да ми пошаље. —

По том се вратих у своју канцеларију.

Мало потраја и жандарм одација донесе ми први Савин препис. Рукопис беше читак, леп, писмена као литографисана. Допаде ми се овај први рад његов...

Тако је ишло неколико дана.

Међу актима, која су долазила мени на потпис, било је највише Савина преписа. Све то чисто и лепо изражено.

Али, шести или седми дан, јави ми писар, шеф преписача, да прошлога дана по подне Саве није било на раду.

Кад га ја за то узех на одговор, он ми се изговараше да је био нешто слаб, да га је болела глава, да је имао као неку малу грозницу и тако нешто.

Казах му да ја у то не верујем. И заповедих му, да се више тако не разболева, јер да има лекова и за такве болести.

Сава рече да ме је разумео и оде за свој сто. И настави да ради.

Али ми је падало у очи: кад год би пролазио поред позоришта, увек бих угледао Саву да стоји међу статистима на ономе уласку у одељење позорнице. Он се крио да га ја не видим, али сам га ја увек опазио.

Једнога вечера, на једној представи, учини ми се да сам међу статистима у једном чину, где је требало да се изведе војска, народ — опазио и мога преписача Саву. Истина се намазао, прилепио браду и бркове, али сам га ја ипак познао.

Сутра дан наредих да ми дође.

Пребацих му дружење са статистима, тумарање око позоришта; и казах му тврду вољу очеву, да га никако неће пустити у глумце.

Сава дубоко уздахну и ништа не одговори и погружен, оборене главе оде на свој посао.

Сава је радио и даље за преписачким столом, али му рукопис није био више онако леп и читак, види се да је брзао у раду.

Дозвах шефа преписача, неког писара старог кова, и пребацих му што не пази на рад у преписници. —

— Молим, господине — правдаше се писар... Пазим ја, али онај Сава не слуша. Првих дана иђаше добро. После и које како, а сада га окупио неки бес па не може да се наговори. Све о театру па о театру. Прича како је у позоришту, како се унутра живи, како је друштво весело. Па онда почне говорити као они у театру. Па овако вели Тоша, па овако вели Цветић, па овако вели Рајковић, па овакав је Мачвански (Бачвански)... Он развезе говор а они сви други практиканти пуне пера па зину у њега... Слушају шта он прича... Нико ништа не ради... И јутрос им опет представљао некаквога грофа Секса (Есекса)... Вели да је нешто жалосно... Шта му ја знам...

Наредих му да забрани сваки разговор у преписници. Али сам већ предвиђао, да је Саву понела театрална фуррија и да се жеље Ђир-Николине неће моћи остварити.

После пет-шест дана опет нема за столом Саве преписача. Пошљем да га траже око позоришта. И доиста тамо га нађу.

Сава изађе преда ме снуђен а уплашен.

— Ама ти, Саво, опет око позоришта? Зар се тако држи реч, коју си ми дао?

Он ћути.

— Видим, ти много волиш Позориште?

Сава диже на један мах главу, очи му се засијаше па упре поглед у ме:

— Много волим, господине. Ја не знам што ми отац не пусти на вољу. Ја му ништа не тражим... Не знате каква ми је жеља...

— Али, Саво, твој отац неће да будеш глумац. Он друго мисли с тобом. Зашто му не учиниш по жељи, када те онолико воли.

Сава уздахну дубоко. И оде опет за свој сто. А ја остадох гледећи за њим.

Сутра дан упитах: да ли је дошао Сава у канцеларију и шта ради?

— Ништа од јуче не говори, рече ми писар. Само ћути... Невесео, све нешто мисли... Љути се када га ко што запита...

Не рекох, али помислих у себи — овај већ кроји планове...

После десет дана опет нема Саве у канцеларији. Пошљем да се о њему распита код статиста у позоришту.

— Отишао, веле, прѣко у неко путујуће друштво.

— Хе... Срећан му пут. Ништа силом не бива, — рекох за се.

IV.

— Па, господине, мој Сава утекао — ослови ме други дан, улазећи у моју канцеларију, стари Ђир Никола, сав невесео...

— Утекао, шта ћеш Ђир-Никола.

— Јок вала... Не... Него молим те као свога пријатеља... Као што се каже власт, да пишеш расписе за њега, да се уфати и доведе. Трошак ћу да платим...

— Ха... Махни Ђир-Никола... Какав распис... Да га брукаш, да га терају стражом... Не иде тако, молим те...

— Не... Не... Господине. Хоћу да га вратиш... Да се телеграује за њега...

— Немој, Ђир-Никола. Отац си му. Што да срамотиш? Може дете свашта од себе учинити... Промерио сам га ја добро... Неће он да ти буде практикант.

— Па зар да ми буде комендијаш?

— Ама пусти га на вољу. Силом ништа не иде. Судбина... Па ето то ти је. Од тебе ништа не тражи.

— Зар мој син па комендијаш... Шта ће да ми каже свет... Моји пријатељи...

— Шта има ко да ти каже? И глумац је човек, још какав мајстор. Није то чак занат. Сваки то не може да буде.

— Ех... лакрдије, комендије.

— Није тако Ђир-Никола. За тај посао траже се људи... И памет и срце... И још какви људи.

— Ама ти то кажеш, господине.

— Није да кажем само ја, ено ти књиге и новине казују.

— Хм... Хм...

— Ено у Русији има седам кнезова глумаца...

— У театру?

— У театру, ја како... Још какви глумци...

Богати људи, кнезови, ама хоће да буду вештаци... Не може то свако код њих бити глумац... Када изиђе да говори — грми бина... Све за царја... Сваки дан долази сам император с царицом и с целим двором да их гледа...

— Хе... Хе... Хе...

— Јест... Ено у Вечу пет грофова и неки десет барона, све сами глумци... Ја сам их гледао.

— Е... Хе... Хе...

— Јест, ено и у Паризу игра у театру и један Наполеонов синовац.

— Хе... Хе... Хе...

— Јест... Па и код нас шта фали глумцима... Јеси ли гледао нашега Тошу Јовановића... па Бачванскога... па Цветића... па Рајковића... Јеси ли гледао „Вој на Косову“... па „Хајдук-Вељка“... А? А?

— Јест, гледао сам „Милош-Обилића“ — додаде мало расположењ Ђир-Никола.

— Ха... Јеси ли видео Тошу када загрми на бини.

— Видио сам.

— Па јеси ли видео ону нашу славу и господство... Па наше царство и краљевство... Па нашега Цар-Душана... Па цар-Лазара... А?

— Јест...

— Па тако ће и твој Сава... Пусти ти њега како је пошао... Тај ће бити међу првима...

— Хм...

— Није луд да буде практикант. Сто година, двадесет гроша. Један га министар постави, други га истера. Море ко те пита за практиканте. Јеси ли видео шта се ради са окружним начелницима... Читао си јуче „Српске Новине“. Тројица у пензију. Десет капетана напоље из службе. Данаас власт — сутра на сокак. Нико неће да их види.

— Па јест.

— Шта смо ми чиновници... Ништа... Сирдња. Играју с нами. Колико беше онај твој Трајко код тебе у радњи?

— Петнаест година.

— Јест... Види нас овде у полицији. Има шест чиновника. Ама ни једног нема да је три године у месту саставно. Ево, видиш, дошла сада нова влада... Страх нас похватио. Кожу, Ђир-Никола, беремо на шиљак... Три дана пребројавамо се, ко ће од нас да остане у служби... Не зна се, да ли ће да остане и управитељ Влазнавац — а

већ чланови сви се пакују... За писаре и практиканте нико бригу не води... Ни у театар их не узимају.

— Хоће ли да остане мој члан?

— Какав твој члан... Ни одација ти неће остати у кварту.

— Пи... Ха... Додаде гласно Ђир-Никола, чудећи се томе. Уздахну, па упита:

— А велиш, да баталим све за мога Саву?

— Да баталиш, ја како. Пусти га његовој срећи и судбини...

А. ШУБИЋ

Д-Р ФРАЊО ПРЕШИРЕН

Ђир-Никола махну рукама. Диже се и пође на врата.

— Е збогом, опрости ми... ја ти досадох.

— Збогом Ђир-Никола...

V.

Видите ли како је то све јадно и жалосно око нас. Лаж, обмана, незнање, лична сујета, неспособност, протекција, грабеж! — Никаквих идеала, обузме вас као нека туга, језа, суморност...

Шта ће те?...

Идите у позорнице на шаљиве представе, да се разгалите.

Пре неко вече гледао сам шаљив комад „Заједнички живот“. У њему је главну улогу играо Сава Тодоровић, мој негдашњи преписач.

И како сам се слатко насмејао. Не само ја, него сва публика. Сва се кућа тресла од смеха. Сава је умео да нас развесели, да нас до срца разгали.

Гледајући га онако уметна, способна, окретна на по-

зорници — сетно сам се његова пок. оца Николе Теодоровића. Кам' да је данас жив, да види сада свога Саву, па да му се и сам слатко насмеје и да се подпчи што му син оде у глумце.

Таса Милековић

Пред пучином

Са ивице стрменита жала
Гледам море и далеке стране;
Слушам шумор разиграних вала
И у прошле повраћам се дане.

Свежи ветар са пучине дува,
Блиста море од сунчева сјаја
Ко варнице чиста злата сува.
Душа моја с пучином се спаја.

Љубав моја пучина је сива;
Ко океан што олују спрема
Све је силно што у себи скрива, —
Краја нема ни почетка нема

У Дубровнику, 18/X 1904. год.

М. П.

Прича о добром ђаволу

— М. ГОРКИ —

оћу да вам причам о добром ђаволу. Кунем се да ћу се држати само истине, а да има доброг ђавола потврђују и Лесаж и китајска легенда о Цин-хију-тонгу.

Све је то било уочи Светога Јована. Беше наступила југовина; као млеко бела и густа магла спустила се на улице, кријући домове један од другог и увијајући својим покровима све — и добро и рђаво.

Око фењера, маглом овијених, назирала се само мутна прозрачна светлост што је — без зракова, без покрета — стајала у ваздуху не осветљујући земљу. Гушљиви, мутни вали изазиваху нерасположење својим мртвилом; људи се појављиваху и ишчезаваху у њима као привиди; сви гласови као да су одвугли, давлени, па и удари звона, тешки од влаге што упише у се, слабо и брзо тонусе у магли не говорећи никому ништа...

— О туго, о нимо моја Ехерија! Како се радујем што снажна хладноћа загрљаја твојих освежава уморену душу моју. Као што тмасти облак о летњој врућини поји благодатном кишом ову бедну земљу, увек жељну цвећа, тако и ти, о туго! натапаш усамљено срце моје, те од свежине твоје цвета у њему цвеће мржње према овом

магленом, полумртвом животу, према овим бездушним људима, покорним робовима њеним.

Тако је говорио ђаво, а из сваке речи његове могао би, разуме се, сваки домишљан увидети да је то био декадент и ничеовац, — дакле не само онај изистински, него и нови, модерни ђаво. Ишао је кроз маглу по улици и тражио дом, над чијим уласком не би било крета брашном учртаног.

— Гледај само какво је то зло наступило на земљи, — размишљао је он. Нестало је за мене посла на њој... нема више ни душе која би ти пажњу скренула. Људи су ето без икаква дара, до одвратности незанимљиви и ситничари... Нарочито сад, од како међу њима цвета проповед самоличног усавршавања и борбе са страстима. Глупаци! Мисле да још имају страсти, а остале им само похотљивости... Аха! ено вентилатора под прозором на ком нема крета од мојих посета... Ући ћу! Можда ће бити ма чега занимљивог...

Ђаво се претвори у пахуљицу и, ушавши кроз вентилатор у собу, нечујно се спусти на прозорску даску.

Поред прозора је био сто, а за столом је седео Иван Ивановић Иванов. Према свом душевном расположењу то је био човек „интелигентан“ а професија му беше тежња

ка духовном савршенству, коју је показивао свакодневно у дугим разговорима са познаницима и читањем души корисних књига. Пошто се све то догађало последње вечери „Светих Дана“ *) — Иван Иванович, седећи за столом, прегледао је доживљаје последње две недеље те беше сасвим удубљен у себе. Човек, заузет самопосматрањем, увек личи, с једне стране, на Нарциса, а с друге — на муву у меду. Због тога није Иван Иванович ни опазио пахуљицу што је улетела кроз вентилатор, па ни оно како се од пахуљице учини ђаво.

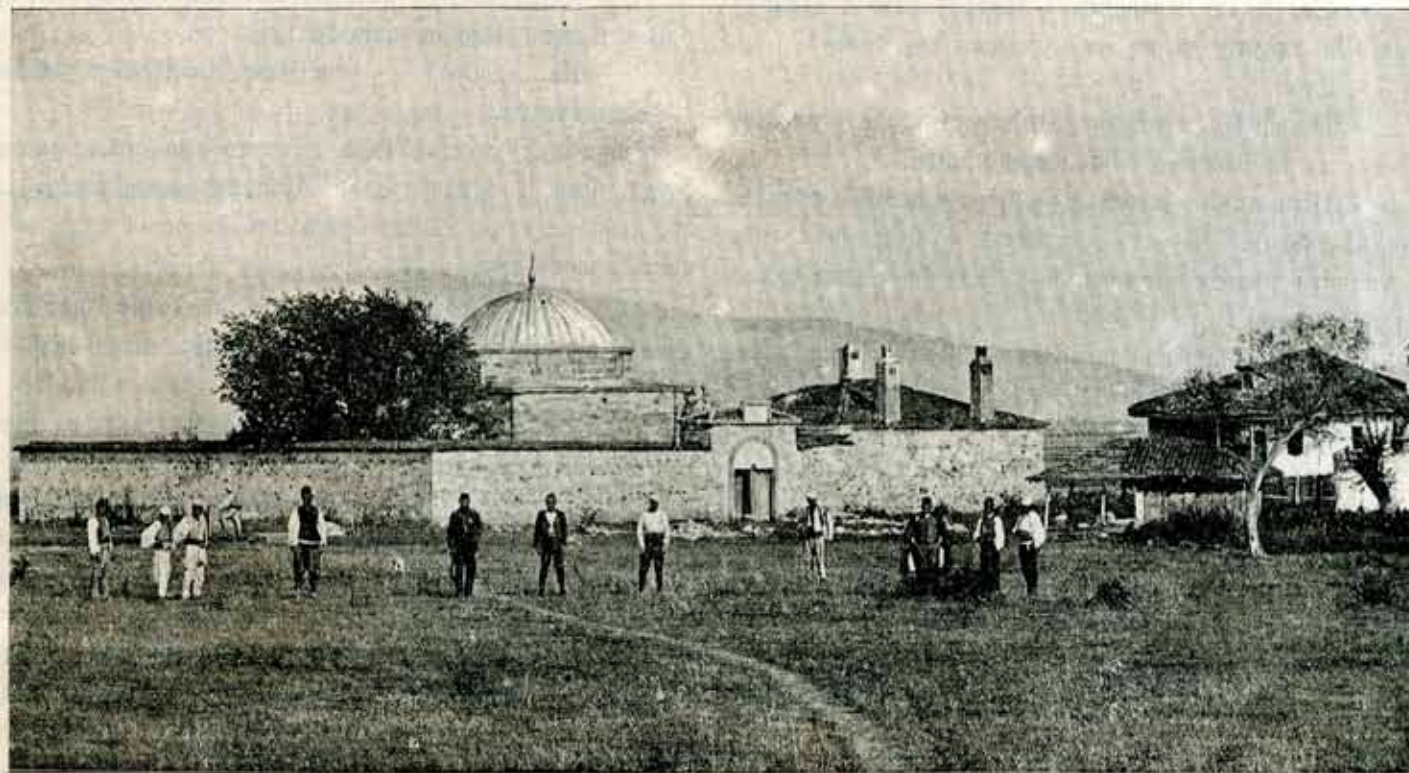
Зажмуривши, Иван Иванович бојажљиво се удубљивао у неку слику коју је некада видео у неком журналу па је сада обнављао у својем сећању: слика је представљала

...И ако ми није баш сасвим туђа, она је Јегорова жена, а Јегор је мој стари друг, мој драги пријатељ... да-а! Може бити, та околност у неколика и ублажава моју кривицу, али ипак, ипак! Добро је само, што ја увек сазнајем своје пороке, те ме то подиже у мојим очима... што је веома утешно!... Ех, да ми је, ђаволе, да још само страсти ишчупам из свога срца!

— Покушајте! зачу се учтиви глас. Ако је по вољи, могу вам и ја у томе помоћи.

Иван Иванович брзо подиже главу и уздрхта — јер уздрхтати мораш кадгод угледаш ђавола.

— Опростите... нисам спазио када сте ушли... Ако се не варам — имам... част... видети ђавола?

ГРОВ ЦАРА МУРАТА

огромног полипа како једе рака, снажно га објумивши својим штипалицама.

— Ето и ја... мисли Иван Иванович: ето и ја — баш као тај рак... а живот ми сиса сокове. Хтео бих да победим његов трулежни утицај, хтео бих да савладам своје страсти... а она својим лепљивим и страшним штипалицама хвата ме и одвлачи у бурне вахантске оргије, где од човека постаје животиња, где се у њему гаси сва чистота... Требало би да упутим све силе своје, сав ум свој на васпитање личности што се из мене објављује као одјек свега... племените утиске живота, који душу подижу... требало би да будем храбар заштитник својих потлачених права личности... а место свега тога... ја сам тринут био на маскенбалу, био у ресторану и чак... жену понизио!...

...Добро, она је лепа! Боже, те како лепа! Али је она ипак — туђа жена... Туђа жена... како је то ниско од мене!

*) „Свети Дани“ (святки) трају од 26. децембра до 6. јануара. Тада се највише чара и враћа.

Пр.

— Да, и молим Вас не смењивајте се преда мном, — одговори ђаво.

— Хм... хм... а чему имам да захвалим за задовољство?

— Дошао сам к вама, јер нисам знао шта да радим. Данас је — знате ли? — ноћ уочи Светога Јована, а нас ђаволе гоне тога дана сви и свугде. На улици је магла, влага... гадна зима ове године! Па — знајући Вас као човека хуманог...

Иван Иванович беше збуњен... Никада не беше тако озбиљно проучавао питање о ђаволу, па сад, кад га угледа осети се кривац пред њим.

— Веома се... радујем! одговори му, расејано се осмехујући. Вама, по свој прилици, није најзгодније на тој даски... Молим...

— О, не узнемирујте се... Ја се, као и Ви, врло брзо привикнем сваком положају, ма како било неугодно, па чак, ако хоћете, и постидно.

— Хмм... врло пријатно! рече Иван Иванович, на помисли у себи: Ипак, прилично је неотесан или, боље да кажем, фамилијаран!

— Ви сте, изгледа ми, изјавили жељу да очистите срце своје, а?

— Да... јер знате, човек, не гледајући на прогрес ума, још је вазда слаб у борби са страстима. Али, опростите, ако нисам пречуо. Ви ми предлагате своју помоћ у овом... предузећу?

— Предлажем и понављам — спреман сам послужити Вам!

— Али то је... против Вашег позива? задивљен човек.

— Ех, Иване Ивановичу! узвикну ђаво и одмахну руком. Ви мислите да ми није додијао мој позив?

— Зар?

— Него! Па и човеку додија понекад да чини само пакости, те се покаштво баш искрено каје...

— Шта ли ће бити ако му примим помоћ? помисли Иван Иванович. Он је — свемогућ и може ме у трен ока учинити правим савршенством. Ала би се изненадили моји познаници...

— Реците ми, дакле, шта Вам то смета? настави ђаво.

— Па... ех... видите... овај... да није то каква опасна операција?

— Само за тврда срца, у којих су осећаји сачувани и дубоко укоревени.

— А ја?

— У Вас, — опростите, јер се јављам као лекар — у Вас је срце меко, и онако, знате... увехло као, на пример, матора ротквица... Кад будем извлачио из њега страсти, осетићете као и кокош кад јој се перје чуна из репа...

Иван Иванович замисли се мало па онда упита:

— А допустите ми, Ви ћете за своју... услугу... тражити моју душу?

Ђаво скочи с прозора на под и, узбуђено машући шапама, проговори:

— Душу? О, не! Не, молим Вас... не треба ми. Та куда бих с њом? То јест, опростите! Хтедох рећи — што ће ми? Ах, није ни то, није ни то! Хтео сам рећи...

Иван Иванович умотри како се ђаво узврдао и осетио увређен.

— Питао сам о том, јер код вас је правило...

— То је било пређе, када се могло наћи здравих, великих душа...

— Ви као да подцењујете моју душу?

— О, не! Али... просто на просто, хтео бих да данас не видим никакве вајде... А према томе, признајте, зар немам и сам интереса да видим савршеног човека?

— Хм... Кажете да не боли и да није опасно?

— Уверавам Вас! Уз моју помоћ не ће Вас ништа коштати да доћете до савршенства. Ето, ако је по вољи, да вам извучем из срца ма шта, као оглед?

— Молим!

— Дивно! Шта Вам највише смета?

Иван Иванович замисли се. Врло је тешко одмах рећи, која нам је од наших ситних страсти мање драга од осталих.

— Почните, молим Вас, од најситнијих.

— Мени је свеједно... Коју заповедате?

Иван Иванович опет ућута. И ако је често претурао по својој души, ипак је — можда баш због тога — био у њој прави хаос; све је у њој било измешано, испретурано, није у њој могао наћи ни једног осећаја одређеног, читавог, чистог од туђих дометака.

Ђаволу већ додија чекати, па му предложи:

— Дајте да Вам из срца извадим честољубље; оно у Вас и тако није од највећих...

— Па... добро! — рече Иван Иванович с уздахом: — извадите га...

Ђаво му се приближи и, такнувши руком његове груди, брзо је одмаче. Иван Иванович осети оштро али пријатно пецање, слично оном што се осећа када се из прста извуче трн.

— Гле, па то допста не боли... одлакну Иван Иванович. Допустите ми да погледам, какво ми је било честољубље.

Ђаво опружи руку и Иван Иванович угледа на длану нешто безбојно, сићушно, згузвано, слично крпи којом су дуго брисали прашину. Погледа Иван Иванович своје честољубље, погледа, па уздахну и тихо рече:

— А знате, кад помислим да је то ипак делић мога срца... жао ми!

— Ако желите, извући ћу ја из Вашег срца и жалост!

— Мм... како ћу без ње?

— А каква је корист од ње?

— Па знате, то је леп, људски осећај...

— Ну, а шта мислите о злоби?

— Ех... њу напоље! Нека иде до ђавола! Пардон...

— Ништа, ништа... не узнемирујте се!

И опет се ђаво дотаче грудју Ивана Ивановича, и опет човек осети увод, и опет на длану ђаволову лежаше нешто киселог задаха и слично крпи...

— Ух! рече Иван Иванович и намршти нос: гледај само каква је... у природи својој!

— Има у њој много бојажљивости — рече ђаво.

— Напоље, да... хм!.. Али, реците ми, молим Вас, откуда то да су ми сви осећаји тако... питијаста? Као медузе...

— Тхе, судбина Вам је таква, добри Иване Ивановичу, — рече ђаво и с одвратношћу сручи на под комадић срца свога пацијента.

— Већ се почињем осећати некако нарочито — саопшти Иван Иванович послушнујући ударце свога срца.

— Пријатно?

— Лакше... некако ми шире у грудима.

— Да наставим операцију?

— Можете.

— Чеге још имате?

— Па... још којешта... у опште све што имају и други људи.

— На пример, гнев?

— О, да... сасвим... гнев, да!... То јест, право да кажем, то и није баш гнев, већ, знате, — нервозност... раздражљивост... веома непријатан осећај.

— Да га уклоним?

— Дабоме! Само молим Вас, пажљивије... у мене је све, знате, помало измешано... Ето, када сте малочас извлачили злону, осетио сам како ми се пробуди стид због тога...

— То је сасвим природно — рече Ђаво — и ја се стидим за Вас, чим Вам угледам осећаје... врло немарљиво држите срце своје.

— Па зар сам ја због тога крив? упита Иван Иванович. — Срце није што и зуби! Четкицом и прашком не можеш га чистити!...

— И у том је истине... Дакле, да наставим операцију? Да извучем нервозност?

— Готов сам.

И трећи пут дотаче се Ђаво руком грудџи Ивана Ивановича.

А када је трже — на руци му се указа цела грудџа некакве лаке и сасвим неодређене мешавине. Није била никако уобличена, воњала је нечим плесивим а била је од две боје: сиво-зеленкасте, као незрели плодови, и тамно мрке, као у доба када почну гњилити.

Ђаво је држао ову птитјасту, дрхтаву масу у обема шакама и гледао је у недоумици, старајући се да одреди — шта је то?

— Но, Иване Ивановичу — збуњено поче он, не гледајући свога пацијента: извукао сам из Вас нешто, — али не знам шта је! Каквих сте све блага покупили у своје срце за тридесет година! Ни један хемичар, мислим, не би умео ништа разабрати!... Али мислим, да ћете сад, ослобођени од свих тих драгулија, бити чисти као анђео... Видите ли, како сам ја вешт оператор, а? Нисам ни помишљао да сам тако вешт... А сад? Честитам Вам, Иване Ивановичу, очишћење душе... и савршенство или... како се оно зваше? Надам се — да сте сада са свим савршени?

Ту Ђаво баци на под садржину срца свог пацијента, погледа Ивана Ивановича и — запахну се!

Иван Иванович пресомитно се, ослабео, изломно се — као да му све кости висе. Седео је у наслоњачи, са

раширеним устима, а на лицу му сијало речима необјашњено блаженство, какво највише имају идијоти.

— Иване Ивановичу! — викну Ђаво повукавши га за рукав.

— А...

— Шта Вам је?

— О...

— Осећате ли што?

У...

— Је ли Вам рђаво?

— Е...

— Ето ти догађаја из Светих Дана! — збуњено узвикну Ђаво. — Та нисам ваљда све извукао из њега? Иване Ивановичу!

— А...

— Где ти сад! Остали само узвици у човеку, па и они без икакве садржине. Шта да радим с њим?

Ђаво покуца Ивана Ивановича у груди — а оне

Бачије у Крушевачкој Жупи

завечаше као празна боца; покуца претом у главу Иванову — и она празна.

— Ето ти савршеног човека! Ех, јадниче! Ваш те опустоших... Али зар сам ја знао да си био тако бедно напуњен? Па шта да радим с тобом?

И Ђаво се замисли гледајући у непокретно, блажено лице човека који је дошао до свога циља.

— Ва! узвикну Ђаво и шкљоцну претима. Идеја! Биће задовољан и сам Сатана... дивно сам измислио! Прво ћу мало просушити ово савршенство, а после ћу га напунити насуљем. Биће баш оригинална звечка кад се Сатани прохте играчка.

И Ђаво подиже Ивана Ивановича са наслоњаче, сави га у клуче па, узевши га под мишку, ишчезе из собе...

Магла се већ разредила, а бледим очима гледа у прозоре тужно зимње јутро... С улице допре у собу свечано тихи звук празника, уздишући и губећи се у њој...

С руског превео У.

Под прозором

кривена, тајна чежња
У срцу пламти, гори,
Мис'о мисао гони,
Једна се с другом бори.

А поврх свега лебди
Легани санак мио,
Машту је развио своју
И крила раширио.

Па лети густим мраком,
И мене теби носи,
Ђарлија ноћни лахор
И ситна роса роси.

И мој се дух занесен
У слатке мисли дао —
И не знам да већ давно
Под твој сам прозор стао!

Сокољанин

Богојављенске жеље

Ноћ у очи Богојављења знаменита је, јер је то једина ноћ преко године, кад свака жеља људска, изговорена гласно кроз отворен прозор или у слободно небо а тачно у поноћ, бива од Бога испуњена. Тачно у поноћ, небо, које се све засија некаквим невероватним блеском, отвори се и Бог може чути свачију жељу и испунити је... ако је онај који се моли, то заслужи својим животом и својим делима. И у то народ тврдо верује!

Једина је тешкоћа, што се не може свакад погодити право време — тачно поноћ — јер сваки сат друкчије ради и друкчије показује време!

Не ваља се међутим збунити кад се небо отвори, те штогод погрешно пожелети, као онај што је у поноћи у очи Богојављења — у старо време било је то — помолно главу кроз прозорче и у место да пожели мерицу дуката, збунио се и затражио од Бога, да му је глава као мерица. И кад му је жеља испуњена и глава му нарасла као мерица, он је није могао више увући кроз прозорче!...

Било је то врло давно, кад се десило у очи једног Богојављења ово што иде.

Била је ведро, јасна ноћ. Звезде сјаје пуним блеском, као да величају славу Божју. Снег се беласка и све блиста са звезданог неба које као да се огледа у грдно великом бистром огледалу снежном. Свето-Јовански мраз стегао, да пуца дрво и камен, али, пред поноћ, било је тако благо, тихо време, као да је мајска ноћ.

— Гле, паде звезда!

— Утече роб!

Говореше око поноћи, на улици, неки људи, што се на раскрсници растадоше, излазећи из крме.

Беше скоро поноћ. Али то не беше никаква звезда што пада, но то беше анђелак, мали Христос, детенце бојанско, тек пре неколико дана рођено, анђелак небесни, што се на крилима спушташе на земљу и полеташе поврх градских и сеоских кровова.

Од прозора до прозора лелујаше се и навираваше у себе, јер је било радо сазнати шта све људи желе и моле. Имало се и послушати свакојаким људских жеља!

Кроз први прозор, тако лебдећи на крилима, угледа мали Христос девојку која је седела и с чежњом погледала у звездано небо.

„Ах!... уздисале су њене румене усне.. Дај ми љубав да познам, љубав, ту слатку, заносну загонетку коју ми ни отац ни мати не могуше разрешити, о којој ми нико довољно јасно приповедати не уме!“

Мали Христос насмеши се само и одлете даље.

На другом прозору налактио се младић и врело, уснијано чело своје ослонио са стране о длан, на погледа у небо обасјано звездама, а неизмерна туга и чежња надима му груди:

„Осећам се као сужањ у скученим околностима дома родитељског, у сићушним приликама мале паланчице наше! Жарка чежња вуче ме у свет!... Ах, Боже милостиви; дај ми да видим ма један видик белог, широког, непознатог ми, даљнога света! Покажи ми ма виђењем само, како је у томе даљном свету белом!... Дај ми огледало које ће ми показати живот прави и судбину моју даљу!“

И ту Христос мали разумеде молбу и жудњу и на сребрним крилима носио се даље.

Наднесе се над мрачном, у ноћи страшном, по дану тужном, неугледном и ружном, усамљеном кућом, опкољеном дебелим високим зидовима и погледа кроз један узачки, гвозденом решетком закрпљени прозорчић. И на

њему угледа бледо, чупаво лице, упалих образа, избечених очију, с погледом пуним ужасне мржње, крвожедних помисли. Његове бледе, испијене усне шапутаху, докле је копчате руке своје кршио :

— Ако те има и ако си прави Бог што правду делиш свакоме: дај ми слободе и снаге дај ми, да на непријатељима својима, што су сто пут гори од мене, а шетају у слободи и пливају у изобиљу, освету извршити могу, искалнити срце мржње своје и на породу порода њихова! Нека и они пропате што ја пропатих, осете муке што их ја осећам; нека познаду тугу разочарања, ужасе очајања! Очима својима нека гледају пропаст свог дома, погибља свога порода! Ушима нека слушају писку, кукњаву његову, у ланце оковани, овако спутани, као и ја што гледах и слушах пород свој! Нека искусе све понижење ропско, зверско поступање грубих тамничара, све последице наказне, слепе Правде, кивног правосуђа људскога, што са правим зликовцима ортакује! Нека немају сна ни покоја; нека им доцкан дође кајање, што не учинише што више зла ближњем своме, свету пакосном! Нека их грижа савести сатире, а покајање опроштаја да им не нађе!.. Онда си прави Бог, истинити и праведни, а не Бог моћних и бесних, богатих и имућних којима је увек добро на свету!

И тежки ланци с окова звекнуше и мали Христос потече на крилима лаганим од пусте мрачне тамнице, чисто укнув олакшано, а чинило му се, да једнако чује сужањску тутњаву, проклињање претешко...

И на једном неосветљеном прозору угледа плаву детињу главицу; крупне светле очице разрогачене у небо и склопљене ручице на молитву; беше се пробудило и искрало из постеље, по мраку, до прозора са улице. Оно се молило :

— Мили Бogo, дај живота и здравља оцу и мами, бати и дади!

Мали Христос љушко се насмеши, ручицом поздрави весело свога вршњака, па даље одлете.

Даље тамо, болесник мучен боловима и несаницом уздисаше :

— Дај здравља мукама мојима! Здравља ми дај које тек ценити у мемо кад га изгубимо! Још једном да се насмејем, још једном да могу бити радосан! Саморан сам и остављен. Ах, друштва ми даруј! Друштва у мој пусти, усамљени собичак, створења која трпети и волети могу!..

Лагано и тужно, одвоји се од болесничког прозора мали Христос и полете даље, да саслуша људске жеље и молитве.

Онде грамзивац молио се, да му Бог да још више блага, више но најбогатијему у граду, да му сви завидети морају. Онамо властољубац — да му краљ његов наклоњен буде и да му власт да у руке, да се може искалнити на мрзанима својима, да може као громовник силно тутњити над главама ближњих својих. Овде се молила ле-

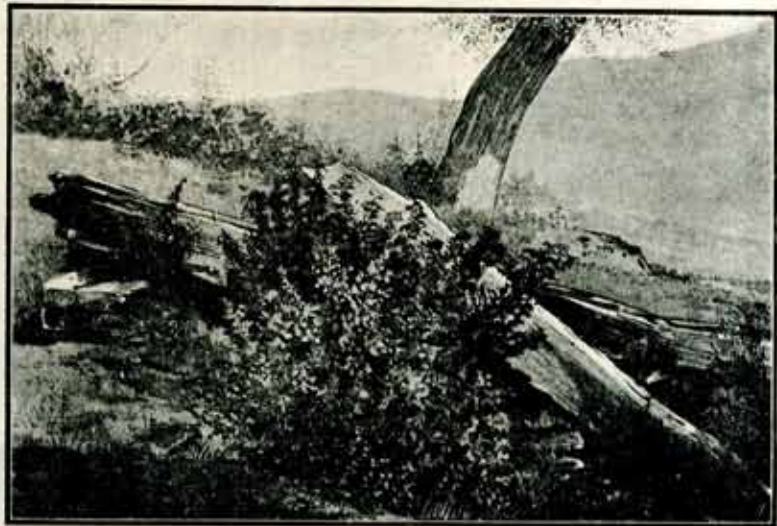
потица, да јој Бог одржи дражи, да чаробности, да сваког занети, залудети може, да сви за њом трче, диве јој се и да јој се клањају. Овамо старац — грешник, заводник невиности — да му Бог поврати још једном мушку снагу и младост, да је може понова упропастити у уживању.

И на послетку се и самоме Христу досади да слуша тако све саме себичне и грамзиве жеље, све за себе и ништа за друге, сем невиног детенцета онога. Како да испуни све те толике, тако чудновате жеље, што се тако преплићу и укрштају по противности жудња својих? И за то полете још последњем прозору једном, за којим је још, у то глуво доба ноћи, свећа горела.

Христос још ту у лету застаде и лебдећи унутра загледа.

Човек један сеђаше за столом и... писаше, писаше, писаше.

Око главе његове избијаху зраци светлосни, пламе-

Самодреза

нови духа, што гореше одушевљајем за високим челом његовим.

По соби око њега свуд исписани листови, књиге, књиге, многе књиге, што их је срочио силни ум његов, што их је створила вредна рука његова.

Мали Христос радосно потанаша рукама и кликну весело, јер једва нађе што му беше потребно.

А онда улете, покупи оне силне, по соби растурене књиге, па их изнесе и уз свој благослов бацаше озго, те као оно сјајне звезде падаху поврх силних божићних јелки, по свима домовима градским...

И гле! све богојављенске жеље беху испуњене!

Девојка је читала с устрепталим срцем слађани псалтер заносне љубави. Младић је пратио писца, у узвишеном полету духа његова, кроза свет и живот. Сужњу донеше заборавља описи мука, праведника и мученика за свету мисао слободе и општег добра. Болеснику су сузе врцале од смеха, те заборави на своје болове. И ако осамљен, не беше више саморан, ни остављен, јер потога много драгих и ваљаних ликова испуњаваху његов собичак и око њега се бавише. Лепотица и стари грешник занеше се

читањем хинне лепоти и младости, да на саможиве и грешне жеље своје и заборавише!

Среброљупци и властољупци немадоше се чему научити, ни чиме забавити, јер њихова страст саможива нема места ни за какву другу мисао, нити им даје друге утехе!...

Песник, човек који је оне многе књиге написао, стајаше на отвореном прозору, срећно се смећећи и ширио је руке, као да је хтео загрлити цео свет, докле се први јав зоре спремао.

Књиге његове пратила је жарка му жеља, да чија

год рука у њима листати стане, чује и поздрав његов: „С вама Бог!...“

Само безазленом детету, плавокосом, Бог је сâм жељу испунио и молитву његову услишио, ону молитву једино несаможиву.

„Мили Бого, дај живота и здравља оцу и мами, бати и дади!“

(Из збирке: *Крај огњишта*.)

Басне и скаске по мотивима народних).

Бор. Брђ.

Не рађај ме...

(Љубен Каравелов)

Не рађај ме, нано,
Белу, црна ока;
Не дај да сам снагом
Танка ни висока.

Јер се нећу моћи
Турчину одбранит';
Убиће те, нано,
А мене сахранит'.

Јер босиљак, нано,
Не расте без воде,
Нит' женска лепота
Цвета без слободе.

Не рађај ме, нано,
Белу ни румену —
Да ме не сахраниш
Младу и зелену.

На танку ми снагу
Стар ће да нагрне, —
Очи ће да свену,
Снага да посрне.

Р.

Тајна душе

Ч. Х-су.

Жут као восак, на беломе одру,
По лећом челу просула се коса,
На усницама смрзлим стоји осмех,
На трепавици трепти као роса
Хладна, залеђена крупна суза једна.

Груди су мирне, јер срце не куца.
Гледам, сем тебе ја не видим ништа:
Ти ниси војник који се борио
Па утекао с крвава бојишта —
Надјачала те младог самрт ледна.

И гледајћ' те не тражим да дознам
Како ти срце куцати престале;
Ја желим душе да разумем тајну:
С чега ти осмех на уснице паде
И зашто суза из ока се проли.

Осмех и суза! Крај радости туга
Зар и у онај живот кад се ступа?
Ил' то је можда сећање на овај,
Па ти је смешна цела игра глупа;
Мучио си се, па те боли, боли.

ЈЕЛЕНА Ј. ДИМИТРИЈЕВИЋА

Бумбари и Зоље

(по О. Захаријусу)

Ко неук посматра ове две свакоме познате животињацице зацело не би никад ни помислио, колико је интересантан њихов живот и колико се у њему показује вредноће, разума и издржљивости. Оне не импонују величином и истакнутом лепотом, што се многим допада, али оне импонују својим радом и животом.

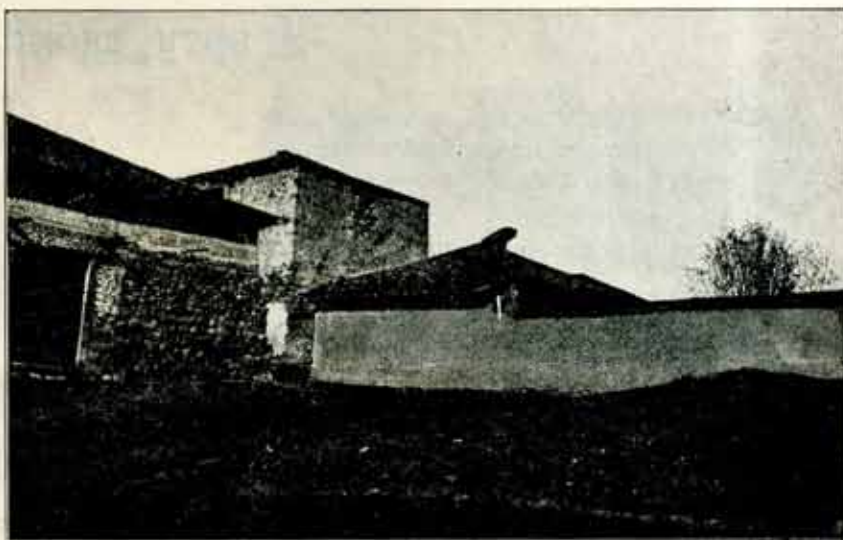
Њима ћемо поклонити неколико речи у намери да их познамо са њихове и добре и лоше стране.

Кад се у лепо пролетње доба отворе први мирисави цветни пехарови, њих одмах облећу силни посетиоци, међу којима су први Бумбари и Пчеле. Цветна зелена ливада, одевена пролетњом одећом, не може се ни замислити без зујања и брујања оних тисућа крилатих гостију који скупљају обилни цветни прах и до миле воље лете по топлој сунчаној светлости. За пчелу се већ давно и давно интересује свако, јер она даје највећу сласт — мед. Бумбари припадају истој фамилији (апиде) којој и пчеле, и природњаку су они веома марљива дружина. Бумбари имају зборано и маљаво тело и изгледају веома доброћудни. Зоље не волимо због њихове облапорности и што налећу на све што је слатко а још мање их можемо волети због њихове отровне жаоке. Према мирнијем карактеру пчела и бумбарова — зоље имају жустар темперамент.

Свака од ове три групе *кожокрилаца* (Hymenoptera) има много занимљивог и вредно је познавати њихов живот. Већ рано у пролеће у априлу виђамо познате буцмасте „мумлавице“ како лете с цвета на цвет — и то су први бумбари — али саме женке. Оне су у септембру или октобру прошле године светковале свој брачни дан а мало доцније, кад су наступиле јесенске хладноће, повукле су се у сигуран заклон и одспавале свој зимски сан. Позније априлско сунце измами их опет у слободу да оснују нову фамилију и да се постарају о одржању своје пеле. Од скоро је тек познато како то бива. Кад се бумбарка довољно насладила цветним нектаром онда она неуморно облеће на све стране тражећи згодно место за гнездо. Кад нађе такво место или испод маховине или међу камењем или, што је најбоље, у каквој напуштеној мишјој руци, онда она доноси пауље, лишће, длаку и други материјал и сагради са свију страна затворен стан на коме има само један једини отвор за улаз и излаз. Кад је ово готово онда марљива бумбарка накупи меда и цветног праха, начину једну воштану ћелијцу и напуни је медом помешаним са цветним прахом и снесе у ћелијцу неколико јајца из којих се после кратког времена излеже ларва. Бумбарка ради неуморно и дан и ноћ, прилежно доноси храну, угодније поставља гнездо, храни ларве и т. д. — а одмара се само кад је време рђаво. Кад ларве достигну своју нормалну величину, онда свака за се опреда кокон око себе и чаури се. Од прилике на четрнаест дана доцније измиле из чауре млади бумбарови, који и јесу и остају мањи од матере (матича) од које су пореклом. По своме позиву они су само радници и једино организовани да прикупљају мед и цветни прах са цвећа. Ови бумбари радници веома су корисни новим нараштајима који се не-

престано појављују из јаја која женка непрекидно носи. Што је радила досад сама матича то одсад раде њена многобројна деца, и најзад она се више и не брине о набавци хране него само о пошењу јаја. Радници (као и бумбарке) имају жаоку, али је по својој доброћудности ретко употребљују. Бојазан, дакле, од напада бумбарева сасвим је неоснована.

Матича живи са својим потомцима неколико месеца без престанка умножавајући њихов број. Али у јуну измиле из кокона повеће младе бумбарке и то су такозване „мање женке“, које се разликују од обичних радника тиме што имају развијене органе за плођење. Ови чланови бумбарске фамилије носе међутим само трутовска јаја а под извесним околностима носе такође и јаја из којих се рађају женке. У најтоплијим летњим месецима и велике раднице („мале женке“) као и матича производе само *трутове* (мужјке). Ови се и по боји и по величини,

Кула Волновика

а и још по неким обележјима, прилично разликују од женака. Они су виткији, имају мању главу и дуже пинке, али немају спрема на трећем пару ногу које им служе за пренашање цветног праха. На 100 особа бумбарске фамилије долази 25—35 трутова. Тек при крају лета снесе матича јаја која изводе особе њезина ранга. У ово доба има цела бумбарска држава овакав састав: 1) има стара (често у крилима слаба) матича; 2) многобројне младе матиче; 3) обични мали радници; 4) велики радници и 5) трутови. У овоме удружењу има бројно у повољном случају више стотина, али их никад нема хиљадама као у држави пчела. На леним позним јесењим данима, па чак у октобру, излећу младе матиче, падну на плотове, стабла или чичкове и одмах облећу их трутови и најзад их у лету оплоде. Ако су младе матиче тим начином у стању да у идућој години оснују нову колонију, оне се онда поступно растурају. Мужјаци лете много, не враћају се више увече у стан (гнездо) и најзад угину од хладна времена. Услед оскудице у храни, која сад наступа, угину такође и радници а и стара матича угине обично од малксалости. Ово доба једино преживе младе оплођене женке и у пролеће оснивају нову задругу, као што је описано.

Бумбарска задруга траје дакле само једну годину а толико траје и задруга зола. Противно овим лабавим удружењима пчелске су задруге много сталније, оне могу да трају годинама.

Остаје нам још да проговоримо неколико речи о Зољама. Оне, као и бумбари, стварају само једногодишње колоније, али су им гнезда или станови више вештачки удешени него у бумбара. Зољино је гнездо обично покривено и испод крова поређано је саће усправно а редом једно поврх другог, а ћелијце су окренуте отворима на доле. Све је ово саграђено од некакве артијасте масе, која је направљена од фино огриженог дрвета и зољине пљувачке. Као год у пчелској тако и у зољској држави имају три врсте становника: *женке*, *мушаци* и *радници*. У пролеће ствара колонију презимела матица. За смештање гнезда служи јој каква год дупља на стаблу, истурена греда,

кров или томе слично. У сваку готову ћелијцу снесе матица по једно јаје, које прилепи тако да не може да испадне. После краткога времена измили ларва и храни се храном коју јој је оставила матица, а та храна није од слаткиша него је месна т. ј. од сажваканих инсеката, и њу добијају ларве увек у изобиљу. Кад ларва потпуно дорасте, она онда затвори своју ћелијцу и уцаури се. После неколико недеља преображај је свршен и измиле зоље раднице које помажу матици у њезину тешком послу (прибављање хране, неговање ларва и т. д.). Доцније, у лето, као год у бумбарева тако и у зоља, изађе из ларва неколико мужака и женака, али мужаци брзо угину, како сврше своју физиолошку забаву. Само оплођене женке преживе пронаст државе а у новом пролећу распростиру своју врсту.

Д-р Рад. М. Лазаревић

У врту твоме...

У врту твоме пролеће не блиста,
Давно су наше повенуле руже;
Међ' бокорима мртва лежи биста
И над њом снежне пахуљице круже.

Девојко моја као лиљан чиста,
Душа је твоја као дах од руже.
Љубав нам силна обадвома блиста,
Једне ће мисли срце да растује...

Чујеш ли жамој дневног живовања,
О, тужни жамор једноликих звона!
А срце жули, душа опет сања.

К'о студни дани, што ти врт онеме,
Зима ће свити наша срца бона..
Девојче моје, прелази нас време!

М. Јелић

Њикад

— драма у једном чину —

НАПИСАО

МИЛ. Р. ДИМИТРИЈЕВИЋ

ЛИЦА:

Г-ђа Максимовић.

Момчило, њен син, свршени медицинар у Паризу.

Догађа се априла 1904. год., у кући г-ђе Максимовић у Београду.

(Предсцена. На средини стављена двокрилна врата, лево и десно собна. На сред собе је дуг сто за ручавање, око њега тамо амо столице, не-наместене уз сто, већ како је по устао тако и остале измаикуте од њега. На столу: лампа с абажуром, у пола отворена, до ње чаша с млеком; талир с нешто хладна јела; неколико корница хлеба; неколико сложених славета; подних и висеких чаша; боца, бокал.

Између средњих и десних врата, у углу, умивалоник; више њега нелико огледало. Чивадул за одело.

Уза леви зид, пред левим вратима, нека врета орманчића за посуђе и столско рубље, на њему поред других украса један часовник. Мало канцлија које гори пред иконом Распоја.

На десној страни прозор застрт лаким, белим завесама.

Сцена је празна неколико секунда, потом се чује отварање спољних крила на средњим вратима.

На полу пљусак)

Момчило

(Улази затварајући спољна крила на средњим вратима). Хвала много! Adieu! (затвара врата; сизда шешир, ибернигор. Застао

пред огледалом, немарно провуче руку кроз косу — промрмља). Можда сам се променио — (Првозно за тај ману руком. Баца иберцигер на једну столицу, као и шешир; враћа се опет огледалу, погледа се добро). Ко каже да се мењам? (потом се спусти на прву столицу). Зашто да га сретнем? — Не видети се с човеком, с киме смо били раније пријатељи, седам година — на сад. И зашто да се деси да га и вечерас сретнем? У Београду човек не може ни из куће изаћи, а да не нађе све које познаје. Па онда, цео пут сећати се којекаквих глупости: „Како си био диван у двадесетим годинама, млад, пун енергије, воље, способности за живот. Човек од кога се очекивало и од кога се с правом тражило да користи својим радом. И сад (говори реч по реч) пре но што си и почео живети, преживео се осећајима, на путу да постанеш потпуно блазиран. Одбади тај бесмислен живот, ослободи се тих навика које те упропаштају.“ Тха! Глупа прича! Збиља, тај се није ни мрднуо даље; чини ми се као ђаче које се сlišава или размишља по рецепту наставниковоу. (Оде нагло прозору. На полу је још пласан. Сат откидава десет и по часова). Могао бих још стићи. Али што бих чекао узалуд, кад је овака киша и кад се може догодити да не дође. (Оде до предње собе латано). Што су ми се увртеле његове речи, као каква рђава мелодија што досадно зуји! Како сам осећао некада, мислио, волео, уживао у том дивном сну вечне поштене страсти, да се не смем ни приближити девојци, а да ме не обузме страх. А сад? Можда... има ипак право, можда је и то истина: онеспособљен за живот, пре но што сам у њега и ступио. Бити — тако... пропао. (Тргне се). Каке су ово мисли? (Пређе једном преко собе, оде нагло и прозору). Но, хоће ли већ једном престати да пада? Морам ипак да идем. Може још помислити да сам побегао да не платим вечеру коју ме је задужила. — Дакле, отићи... Тхм...

Зар се може? (Уморен седа на једну столицу. Као да би хтео нечега да се осети, пољико, као да гледа све шта је с њим било). Пут у Париз. Не враћати се тако дуго; изгубити љубав према мајци, сестри, браћи, и све зато што сам толико навикнуо на самовољна уживања, чак и таква, да сам изгубио сваки други осећај до себичности. — Сећам се да сам баш ту негде седео, кад сам после испита зрелости дошао једно вече, у поноћи, мало пијан. Мати се пробудила, чула ме, опазила је. Стала ме молити да јој обећам да нећу никада такав бити. — Ох сузе! Како сте благословене, кад можете измамити искрену заклетву: никад! — То је било први пут — она је плакала и ја се заклех да нећу никад више такав бити. Отишао сам у Париз. Она је веровала да ћу се вратити исти — ни сам нисам слутио друкчије. Тамо сам се почео учити да морам бити сам; дотле стегнут, осећао сам се слободним. Ah! Paris! toujours Paris! — У почетку комедија, опера-комик, шетња по булеварској шуми — наметна уживања. Па даље, више, горе, година, две, три, седам година слободна живота, или боље разуздана. Истина је: људи који добију слободу — претворе је у разузданост; свршити науку, променити живот, бити дужан живети овде где је тако

досадна нежност... Навикао сам да будем са слатким Паризом, на доћи у будаласти Београд, где у свакој кући имамо тетку или стрину; где о теби сваки води рачуна и рђав си што долазиш у један, два после поноћи. Морати живети вечно у средини која је навикла на велики морал у ситуацијама, тачно и уредно, као да то живот тражи. Па ипак? Они не знају другачије. (Кратка пауза). Он се жени — рече ми при расстанку — а ја? Рекох му (С пуно страсти)... И ја! А и како бих могао друкчије? Покушао сам да тако не мислим — не иде. Осећам да немам у срцу ни труни од оног слатког осећаја и мисли да волим, да се то не да повратити, да је та мисао умрла. А ја бих је волео тако јако. Волео бих да волим чисто, наивно, као кад полажах у Париз. Та је љубав тако пријатна, тако света. У њој се човек осећа пун живота. Овако, овако је ужасно: бити вољен и пун енергије за живот; бити задовољен, блазиран. Па можда се још може помоћи. Можда ћу се моћи отргнути. Покушати да живим

КАЧАНИК

друкчије. Вечерас — не... од сутра... али и сад, иначе је већ касно. (Зајечи, као да нема мисли, као да хоће и ових да се отресе. Сео је за сам сто, као изломљен). Ох, ала сам уморан! (Узима максимално чашу с млеком). Сваке ноћи оставља ми мати, мислећи да ће ми то добро пријати. Ја, ја га никад не пијем. Зар се матере не мењају, једине жене достојне поштовања? (Оставља чашу). Па ипак — нема ни једног који се вратио као ја, а да није заборавио на своју мајку. Вечери! Ноћи! С ким, како! Долазимо и дајемо да те исте очи, иста уста, чело — пољуби и наша мати. Како је то гадно, ниско (Сат избија 10³/₄ лано, и звук за звуком губи се тихо, као да се боји да не пробуди нога у овако мирној кући. На полу је стала киша — Облаци лете испрекидани тако да се месечина светлост за час изгуби па опет за час јави на ланким завесама и слабо осветљава полу-осветљено предсобље. — Тргне га ово откидавање сата, Месечина. Устане нагло и прозору.) Но, стала је, хвала Богу! (Погледа на сат). Није доцкан. (Приђе за шешир као да би хтео поћи. Застане). Не — хоћу да не идем — данас, сутра — прексутра. Али она ће отићи с другим; да се проводи с ким који ме познаје... Оговарање... Што сам допустио да јој останем дужан. (С иронијом) Зар је то највећи грех који сам учинио? — Да се тргнем, да постанем човек, опет онакав као пре, да волим... Научио бих се. Дошло би то већ само... Поново бих осетио да волим и своју

мајку. Сад нема 11 часова. Она би била сутра сва срећна од радости. То је, ваљда, први пут после Париза што сам дошао тако рано. (Приђе к столу и попије чашу млека до дна). Сутра ће и то видети. Па сестре... Оне би ме обе грлиле и љубиле, плакале... Не би ме више гледале тужним очима или пролазиле поред мене оборене главе. И ја бих им обећао да нећу више никад доћи доцније, да нећу ни излазити — јест, да нећу ни излазити, никад, никад! — Рекао бих и њему: философе, кад сам се с тобом оно по киши враћао кући, рекао си ми да сам се променио, да више и не личим на оног Момчила. Не, ја сам онај исти, онај стари, исти као и пре. И то само да не одем вечерас, сутра био бих спасен... а то може да буде. (Близу је прозора; гледа у ноћ). Како се стигало време. Узалуд ме мами. (Тргне се) Учини ми се као да неко иде улицом. (Погледа на прозор) Он! Чекао је да види хоћу ли остати. А... како је то све глупо и наивно! (Страсно). А она — тако дивна! Јамачно ће доћи... Чекаће... Мораће чекати — и то мене. Ову смо ноћ назвали годишњицом. Већ је недеља дана како смо заједно. И за све време била је само са мном. Ово ме још једино подсећа на Париз. Па зар и то да оставим — седам дана новог живота — жену!.. Да, моја жена, зар није готово све једно? Да не живим? (Погледа на сат). Бићу за читавих пет минута пре ње. Та и после једанаест — чекаће — (Журно узима иберцигер, дође готово до самих врата; враћа се полако натраг, оставља га на исто место. Седи изнурен на једну столицу, загнува главу у руке, као да и не осећа нити мисли — остаје тако неколико тренутака; па онда опет устане, само мртво. Прође немарно, као да би хтео да се стигне. Хтео

би да не мисли више ни на шта или да победи самога себе). Слабост, гадна слабост! Нећу да нико господари нада мном. Остаћу, у инат слабости. Толико тек имам јачине у себи, да се могу уздржати од једног обичног уживања. (Пауза). „Мало само времена и снаге“, рече ми, победићу своје навике. Треба времена. Стишаћу се и бити већи но остали. (Пауза) Покушаћу. (Приђе лампи, угаси је. Соба је слабо осветљена месечином и кандилом које гори пред иконом Распећа. Стао је, осетно се у овом тренутку слаб и ништаван, застао му поглед на икону. Шаше реч по реч). Било би тако дивно оставити све ово што пролази и постати други. (Остане тако неколико тренутака, потом устане уморно, немарно, узданау пође у своју собу. Затвори средња врата. Скинуо је машину и једну манжету. Већ је на собним вратима; застане. — Борба се тиша. Сгнуо главу и тако наслоњен уз врата остао неколико тренутака. Сат избија 11 часова. Тргује се и слуша; сваким је кушњем намирнији. Приђе сату нервозно). Зар већ... Не... (Приђе сасвим близу; нервозно погледа у сат који избија, па у свој). О, тај иде напред. (Приђе нагло к столици, шчена шешир, пребаци машину преко кравате, отиуча унутарна крила средњих врати, као и спољна крила, извади њуч из њих; отвори их). Не могу! — (Оде). (За час се чу закључавање врата па се све утиша).

Ћ-ђа Максимовић

(Проседа дама, у дугом шљавроку, улази полако на сцену с леве стране. Пришла је к столу; погледа у угашену лампу, подиже празну чашу, не верујући очима. Остави је. Приђе сату, као неко који се изненади не верујући да је само толико часова). Једанаест! (Прилази десним вратима, опазив његов иберцигер који је он заборавио. Радосно). Дошао је! (Пауза. Слуша кроз одшкринута врата, нежно). Спава! (Полако се, на прстима, враћа у своју собу, да га не пробуди).

(ЗАВЕСА ПОЛАКО ПАДА)

Листићи

(ПЕСМЕ У ПРОЗИ, ПРИЧИЦЕ, ИМПРЕСИЈЕ)

Љубав је слатка мука

— Ив. Ст. Андрејчина —

Зар није тако?

Само онај који је волео, може то да зна. А ко није бар једанпут волео у животу?

Хтедох рећи: ко се у животу није мучио?

Јер волети, значи: мучити се, мучити ужасно.

Све је тако удешено, тако наређено, тако спремљено да мучи несрећника који је метнуо на се крст љубави. А он је сām, драговољно понео тај крст. Ни један други крст није толико тежак, као што се и ни један други крст не носи тако драго у срцу — као крст љубави.

Волети не можеш по својој вољи. Судбина, Провиђење, Небо, Васкрајност... једно од тога шаље нам и тај крст. И ми треба да га примимо, треба да га носимо.

Не смемо роптати. Повијамо се под његовим теретом, падамо, дижемо се и опет падамо... Тече зној са наших чела — али ми ћутимо.

Трпимо и бескрајну тугу и бескрајну жалост! Срце нам се топи — често пута у агонији — а ипак нам је добро од свих тих мука. Горко као пелен, љуто као отров, — али се бескрајна сладост разлива по целом нашем бићу... Бескрајна сладост... Али како се она скупо добија! По цену наше крви! Кап по кап се цеди из наших жила; бледимо, слабимо, сушимо се као роса на сунцу, губимо се као слаби летњи облаци...

И све то за ту бескрајну сладост! Бескрајна а траје само за неколико трептаја ока нашега...

Неколико трептаја за сав сок наших жила!.. Како је то скупо!

Али завидљивост и расудност нису познате у тим пословима. Видиш да све дајеш; сазнајеш да те много кошта то неколико тренутака, — али рука ти се не трза; лице ти се не окреће; не гледаш са завишћу на оно што си дао при тој размени — и готов си да дајеш још...

Али то није потребно, јер ти није ништа остало...

* * *

Ох, јест, нема тежега крста од крста љубави!..

Падаш под његовим теретом и мучиш се адски при самој помисли да ти га могу отети!

Сам си отворио срце своје да потече крв из њега, од чега постепено ишчезаваш као свећа која догорева; и све страхујеш да не би ма ко задржао излив крви и одлив уља из кандила које се гаси.

Какво велико самоодрицање!

* * *

О, љубави! Још није казао свет своју реч о теби!

Много се говорило, многи су писали о теби: и Исток, и Запад, и Север, и Југ; од почетка живота до сада разносили су се и разносе се уздаси оних који носе твој тешки крст.

Тако је бивало од почетка живота — који нико не памти — и тако ће остати до краја — који нико неће дочекати.

Али све што је до сада речено о теби — сусреће се са једном реч: „мука“ — удруженом са другом: „слатка“.

Има ли другог, изразнијег, краћег и јаснијег одређења љубави, него рећи:

Љубав је слатка мука!

Са бугарског превео Вучитрнац.

Сад је срећан!

— Georg Freiherr von Ompteda

Мали Ханс лежи у грозници. Лекари су дигли руке и само чекају тренутак, када ће животна снага подлећи удару болести. Наде нема више.

На постели детињој седи отац и држи врелу, малу руку у својој; другом је лице покрио. На врата друге собе наслонила се чуварка и гледа немо на групу пред собом. Тихо се повуче натраг и затвори опрезно врата, да не би шумом узнемирила полусан самртников.

Сами су.

Отац је у црном оделу; црнину није скидао од смрти матере детиње. Никакав покрет не одаје живот у нагнутом човеку. Он мисли и сања о свом једином детету, чије ручице још држи, и које ће му данас узети. У њему се буде слике његова детињства, слике мука и патњи; своје родитеље изгубио је пре но што је и научио говорити. Одрастао је међу туђим људима, који су му дали да осети

све невоље, да он није њихов, да је туђ. Тада је преживео горке дане. Ни једне душе да га прими и сажали се; уплашен, усамљен ушао је у живот који га намученог и кињеног остави као што је био и у почетку. Он се борио за свој опстанак и најзад га је извојевао. Да, ћутећи је победио живот и блага му отео; без игде ичега, сироче, сâм живљао и многе своје ближње претече. Постао је богат; и сада су сви дошли који о сиромашку не хтедоше знати, којима је немаштина терет била, али он их је од себе отурио и остао је, као што је и пре био — сâм.

Најзад је пао зрак среће у његову ноћ: заволео је. Крај ње је заборавио да му је свет само зла чинио, да су му људи непријатељи. Постао је срећан, али само за кратко време. Срећа му би раскинута, јер за срећу не

МУСИНА ТЕКИЈА

беше рођен. Али жена му је оставила ово дете, и он му даде сву љубав своју, — јер и није имао ништа више да воли на земљи.

А данас? Мора ли тако бити? Живот му излази пред очи: ноћ бејаше — недеља, и сада опет ноћ?.. Трже се из својих снова: рука му је сузама орошена. Лагано наслони усне на детиње ручице и пусти уморну главу на јастуке.

— Чедо! Чедо моје! — оте му се вапај. — Остани са мном! Не остављај ме самог! Буди срећан! Кад ја то писам, ти ми срећан буди!

Природа тражи своје право. Вдио је три дана и три ноћи. Спава. Али то није сан што крени: сања. И како сан доноси оно о чему се раније мислило, сања он о своме животу. Али не само то — он сања о своме детету. Као предсказује му се оно што дечка очекује. Учини му се сн још тисућу пута несрећнији него што је и он сâм био. Ужасан страх и немир обузеше га... и јекну гласно и трже се иза сна. Рукама које су дрхтале наже се детету.

— Не! Не! Ти треба да си срећан!

Како му је?.. Је ли при себи?.. Детиња рука је хладна... самртно хладна! Ужас му проструји кроз тело. Дохвати му главу. Очи су му затворене, уста полу-отворена. Ослушну мала прса: мирна, не дишу више!

— Мртав! — дрекну он.

Врата се отворише, чуварка улете. Стаде као уколпала и не маче се с места.

Отац стоји поред стола и као да би свакоме приступи да забрђни.

— Мртав је, и тако је требало да буде! — рече празно. Вол му је изменио црте на лицу.

— Не грешите душе! муца чуварка. Она мисли да је пред њом безумник.

Мали Ханс је постао срећан.

С немачког превео Ч.

Пробни камен

— Оскар Блументал —

Неки млад вајар неколико се година трудио да својим производима стекне глас и славу уметника. После дугих напори, најпосле му је труд био награђен.

Затражише од њега да у музеју изложи који свој рад, што он и учини. И убрзо његово непознато име постаде предметом дневног разговора. Но уметник, кад виде да је достигао славу, не обрадова се тако много, као што му се пре тога чинило да ће се обрадовати.

Нагон, који га је терао славољубљу, наједанпут престаде и место свега тога појави се хладно и трезвено размишљање које свему томе не даваше толико вредности.

Кад погледа у свој рад, који му је донео част и његово име дигао на угледну висину, па га пореди са другима који су остали у радионици, покривени прашином, њему се учини да успех није дошао од тог његова рада, него да је то само случајност, која већ сутра може исто тако отићи као што је и дошла.

И уметник тог вечера леже нерасположен да спава.

Кад је било око неко доба ноћи, приближише му се три генија.

— Ја сам Слава, рече један. Носим ти лаворов венац.

— Ти си лаворовим венцима китила и друге незаслужне и празне главе! Твој дар не примам.

— Ја сам Народна Љубав, рече други геније. Ти си је стекао својим новим делом и ја ћу учинити да се свугде твоје име помиње.

— Народну Љубав добијали су и ласкавци, а она је данас обарала оне које ће сутра подићи.

Најпосле му се приближи трећи геније, ружан женски лик, блед и одвратан.

— Ја сам Завист, прошапутала она. Ја боравим у срцима твојих другова по раду.

— Да ли мене тражиш?

— Све се моје мисли око тебе врату.

— Онда ти од свег срца захваљујем, рече весело уметник. Сад тек видим да је мој успех био и праведан и поштен...

И уметник заспа сав блажен.

С немачког превео С. М. Грбић.

Госпођици Н. Н.

Проћи ће ови дани, госпођице, и доћи ће један други дан. Још се неће ни борба зракова његове зоре окончати са завесама на вашим прозорима, а ви ће те се пробудити. Лено ћете отворити очи, лако ћете уздахнути, гледаћете неко време бесвесно у зид, затим ћете се окренути, лено и полако, и погледати у прозор, кроз који ће продирати слаба сива дневна светлост.

Најзад ћете одгурнути покривач мало са груди; дићи ће те се толико како бисте могли одшкринути завесу и погледаћете, оштро и кратко, у јесењи блатав дан и у прљаво једноставно небо.

Јесте ли гледали, госпођице, кад јутарњи хладни ветар затресе јасику, дрхтаву и осетљиву јасику, те округле капљице њене росе, бистре као сузе, клизају низ лишће и падају на земљу у блато? Тога јутра тако ћете и ви задрхтати; језа ће обузети ваше тело; неко тужно осећање увиће се око вашег срца, сузе ће вам испунити очи, прелити се преко трепавица и падати вам на груди и у крило.

Врже-боље ви ћете се повући у постељу и намаћи покривач преко рамена

Узаман! Зуби ће вам цвекотати од зиме, а сива светлост јесењег дана даваће жалостан и немио колорит предметима око вас. И безобразне капљице јесење кише досадно ће куцкати у прозор као да вам пркосе.

Ви ћете се наљутити на тај дан што свиће, зажалићете за прошлим данима и милија ће вам бити ноћ. Навући ћете покривач преко главе и гледаћете у зрак. Пријатна топлина испуниће вам груди и зажарити лице. И оно ће се заруменети као што се данас румени. Са топлином враћаће се и прошли дани и прошла срећа. Вујно зеленило изаћи ће пред ваше очи; пролетње сунце обасјаће у њему све ваше драге и миле. Сви ће они бити ту, па и то мало маче, што вам преде у крилу. Сви ће вас они пријатељски гледати и махати вам рукама.

И као да сте се и јуче с њима растали, свију ћете се сетити.

Госпођице, да ли ће те се тада и мене сетити?...

Ужиче 1904.

М. М. Ускоковић.

Сећам те се...

Сећам те се кад си имала више одушевљења а мање искуства.

Трудио сам се да не прозреш да ме плаши чар и срећа наше љубавне историје. С тога ми је годио сваки неуспех садашњости и тешко падало твоје наивно обмањивање. Кад помислим да сам био сметња твојој срећи, ја ћу још више веровати да је наша љубав била аићео хранитељ твоје младости.

Сећам те се, јер твоје име значи веру. Моје срце не може подићи илузију срушених снова, а твоје је срце непрочитана књига коју није разумео ни њен писац.

Зато се ми нећемо волети ако поновимо дане обмана.

Зато ћеш ти живети за мене у успомени слатког сећања, кад си имала више одушевљења а мање искуства.

Кад би била за мене заборављена, ја бих био за тебе изгубљен.

А то не може бити док будемо веровали да једно друго и растављени волимо.

Влад. Станиславовић.

На киши.

Недељама и месецима давно очекивана киша пљушти на пољу и победнички води борбу са сунцем, које јој умиљато сија кроз тамне облаке што се ковитлају небом.

Слушам меланхоличну плаху кишу песму што се нагло заврши; гали ме свежина с поља, годи ми овај мирисави ваздух после несносних врућих дана кад је сунце пржило и оморина гушила до неко доба поћи.

Све је дахнуло снагом и животом. Замириса зелено и окупана Природа освежи се и насмеја.

Душа ми је живахнула и пренула из круга свакидашњице. Раскинувши окове сумње и монотоније, она полеће тамо где је чист зрак и где царује вера и одушевљење.

Видим да има незнање радости и у тузи што је рађа растајак с тобом, сваки наш растајак без заклетве и обавезе, испуњен вером на скори сусрет и мишљу да је он жртва за остварење наших нада. Има пресићености у љубавној срећи, у напњи, у верности. Све ме је то пре уснањивало и умарало као јулијске жеге без кише и поветарца...

Влад. Станиславовић.

Праг, децембра 1904. год.

Данашња чешка литература и уметност јасан су доказ, да је чешки народ колико истрајан, толико способан да извојује културу па и политичку самосталност. Овако развијена литература и уметност, колику су Чеси створили, мора улити поштовање према томе вредном народу и у непријатеља. У толико више нас, једнокрвну словенску браћу, мора то радовати, јер код Чеха имамо много прилика, да простудирамо и литературу и уметност словенску. У Прагу је у истини згода за естетичаре, нарочито за Југословене, да се удубе у студију књижевности и уметности и да проширују знање а прекаљују укусу.

Чешку књижевност створили су многи вредни и способни радници, па и ако имена многих од њих нису сватскога гласа, ипак сви они имају ванредних заслуга за развој чешке књижевности и културе.

Што њихова књижевност није у великој мери освојила остали модерни свет, биће да је отуда, што се чешки књижевници понајвише и искључиво баве о чешком животу, што износе душу чешкога човека. Догађаји које они описују, бивају већином по чешким горама и долинама. Њихове песме разливају се кроз „domův mlýn“ на таласима Влтаве, или преко толико милих им Крконоша.

То све до душе не мора бити разлог, што чешка књижевност не продире у туђину, јер најзад и кроз руску се књижевност чује шум Волге и осећа она непрегледна ширина њихових степа, а и пољски писци износе нам готову живот свога народа, па ипак књижевност ова два словенска народа све више осваја модерни читалачки свет.

То је свакако отуда, што руски и пољски писци, не само истински износе душу свога народа него им тај сваки посао носи на себи печат дубоке и проиљиве студије, а уз то својим радовима умеју да даду одличну форму, тако да њихове творевине чине потпуни естетски утисак, и бавећи се о њима, видимо одмах да имамо пред собом права уметничка дела.

У чешких писаца, баш као и у наших, већином недостаје баш то, што својим делима не дају или не умеју да даду такав уметнички облик, како би овај са садржином вршио на човека истински утисак естетски потпуног дела. Не достаје им на име онај стил, који некад тако уме да утиче и занесе читаоца, да поред њега не може приметити ни недостатке у садржини. Француска модерна литература том је најеклатантнији доказ. Виртуозност у стилу, који су достигли француски писци, чини да и човек од укуса са уживањем чита ствар која је често мршаве садржине, али је богато наклађује духовитост и елеганција у стилу. У производима чешке књижевности тога махом нема. Али то ипак не може оспорити истину, да Чеси имају лепо развијену књижевност.

Ако и немају писаца, који достижу величину руских и пољских књижевника, они имају велик низ писаца, који су са ванредном љубављу приказали чешки живот, приказали га своме народу, према коме се готово у свих њих

огледа најврсније саосећање, — а народ је тако књижевнике лако разумео и прихватио. И чешка књижевност се готово сваког дана развија. Томе, разуме се, највише помаже нешто, чега у нас, готово рећи, нема — читалачка публика. Код њих се потреба књижевности исто онако схвата као и у великих модерних народа, за којима они никако неће да заостају, ма да их тај напор стаје огромних жртава. Ваља стати пред излоге књижарнице и издавачке сликарске радње Ј. Ота, па да се човек прекрсти од чуда, колико је неуморних услуга учинио тај један човек литератури и уметности свога народа. Тог човека због такве културне задужбине, Чеси и сматрају мецеом свога народа. Али није само он, — погледајте у ма коју издавачку књижарницу, видећете читаве низове одабраних издања скоро у сваког књижарника. Да ми имамо само два три тако интелигентна књижарника, који би умели поставити везу између писаца и публике, и створити сталну стазу за ширење српске књиге, не може бити сумње, да би то много утицало и на интензивнији, па и савршенији развој наше књижевности. Овако, ми се из публике тужимо на књижарнике, они на нас, а посао једва одмиче.

Шта пак да се рече за ону множину чешких књижевних листова и модерних ревија? Много већи народи, него што је чешки, немају тако угледан број тако угледних књижевничких и уметничких листова. „Nova česka revue“, „Lumir“, „Naše doba“, „Maj“, „Zvon“, „Zlata Praha“, „Přehled“, „Česky svět“, „Svetozor“, „Osvěta“, „Moderna revue“, „Rozhledy“ па други породични листови. Уз то ваздап стручних листова, — неколико их је за позориште, „Dalibor“ за музику, а најзад, може се рећи, углед је чешког издаваштва „Volné směry“, које издаје „Manes“ — друштво чешких сликара и вајара.

Али најглавније је у целој ствари, да не задивљује толико број, колико богата садржина и опсежност тих листова. Многи су од њих потпуне књиге, у којима се третирају сва питања из књижевности, философије и уметности. Готово је неразумљиво, где нађу ти силни листови читаоце и претилатнике! Но факт, да они излазе врло уредно, да се сваки од њих очевидно развија, доказује, да чешка публика води стално бригу о напретку своје књижевности, да је сматра за преку потребу, те је одушевљено помаже. Кад помислим на јадне материјалне прилике она наша три четири листа, па погледам ово, постајем завидљивац.

Осим многих листова, пуно издавача — на првом месту Ј. Ото — и разна књижевна удружења издају различите библиотеке које су махом врло јефтине а по садржини одабране. Јасно је, да и то много помаже популарисању чешке књижевности. А нећу рећи ништа ново, кад кажем, да се књижевност тек онда може правилно развити кад постане потребом целог народа. Њен је утицај у толико снажнији, што продире у што шире слојеве. Па завирите у куће наших људи, баш код оних који се рачунају у најинтелигентније сталече народне, често нећете наћи ни једног нашег књижевног листа, а од библиотеке

ни трага. Ту не помаже ништа; може сатиричар писати сатире, колико год хоће, која вајда, кад то неће прочитати баш они о којима су. Изгледа, да наши писци, ако хоће да се читају, ваља да пишу у подлиске дневних листова, јер политички се листови грабе, — Србин је душу дао за политику, па би му се можда омакло око и на радове наших књижевника, те да увиди, е има још нешто, осим политике, што ваља читати.

За нас Србе вредно је да се упознамо са чешком књижевношћу, те би добро било да наши преводиоци преносе боље ствари из чешке литературе. Њихова приповетка је нама у толико ближа, што и кроз њу веје онај благи словенски дух, те нам се чини, е су борови и јеле са њихових планина исти они који се дижу у нашим крајевима; њихова песма одише истом оном свежином којом и наша народна појезија.

Овде је само бачен један поглед на књижевне прилике у Чеха, доцније ћу покушати да изнесем неколико занимљивијих профила, те да поближе познам читаоце са самим делима чешких књижевника.

*

Уметност чешка стоји на већој висини него ли књижевност њихова. У сликарству, вајарству и музици имају Чеси имена која су стекла славу чешком народу по васколиком образованом свету. Студирати њихову уметност, значи, у потпуном смислу речи, ширити своје погледе и богатити појмове о лепоти. Поред наведене три уметности, имају и криво развијену драмску уметност, о којој ћу, као и музици њиховој, говорити у другом писму. Сада ћу се у неколико још осврнути и на њихово сликарство и вајарство. И о овим „сликовним уметностима“ (Bildende Künste) говорићу опширније и о делима исцрпиције, чим се буде отворила редовна изложба, коју неколико пута преко године приређује „Manes“ — друштво чешких сликара и вајара. — Поменуо сам већ, да то друштво издаје свој месечник „Volné směry“, један одличан зборник радова чешких уметника.

Узмите ма који свезак, наћи ћете у њему пуно криво радова а поред њих врхних чланака који упознају човека са правцима модерне уметности.

Последњи свезак доноси неколико одличних радова *Антонина Славичка*, са изложбе коју је од његових радова приредило друштво „Manes“. Славичек иде у оне уметнике, који се највише крећу у слободној природи; она им даје инспирацију, и њу представљају. Приложене слике су му: „Код нас у Каменичкама“, у којој до детаља израђен рад чини потпун утисак, „У пољу“, „После кише“ (са криво приказаним одсејајивањем) „У самоћи“, „Купљење крошпира“, „Тополе“, „До подне“ (у којој је изврена светлост), „У магли“ која такође чини јак утисак. Као што се види, све су ово мотиви из природе, а Славичек, који припада импресионизму, представља их с пуно топлине. О уметниковим радовима написао је подужу студију К. Свобода, наглашујући, да и Славичек иде путем

модерних данашњих сликара, о којима, нарочито о борби академизма са импресионизмом, говори исцрпно *Ј. Бретон*.

Од вајара заступљен је *Ј. Марматка* са радовима: Студије (човечје ноге у два положаја, руке, два женска тела). Две скице разних положаја тела. У свима се овим радовима огледа реализам. Поред Марматке износи *Ладислав Шанул* два лепа уметничка дела: биста *L. L.*, а нарочито красну студију: Женска глава, затворених очију, полуотворених уста, као занесена у снови. Још је ту красно израђена биста *Д-ра V. P.* од *Бохумила Кафке*, од кога је у прошлом свеску донесена изврсна студија: Борац завезује рањену руку, приказана с много реализма (чак и без обичног смокова листа).

Од чланака су: Класицизам и Академизам од *Камила Моклѐра* (превод, свршетак) и „Реч примитивних“ од *Новака*. Има реферат о задњим скаскама *Les Art de la Vie*, а нарочито занимљив реферат *Ф. Ке. Шалде* на дело: *Theodore Duret: James M. N. Whistler, Peintre et Graveur. H. Floury, Paris Prix 25 Fr.*, који и ако нема везе с чешком уметношћу, али ради занимљивости саопштавам у преводу: „Теодор Дире — пријатељ великог *Whistler*-а — данас је један од највише дистингованих духова у Француској и један од твораца њихове чаровите и пластичне критике, која се данас испољава у именима, као што су *Жефроа*, *Марк Рене*, *Мирбо* и *Моклер*. Дух велике литерарне и пластичне културе ишао је вазда одлучно против сваке конвенционалности. Вредно је прочитати збирку његових есеја и студија: *Critique d'avant-*

garde (Paris 1885), где се у главном бори за импресионизам, да видимо силу његових идеја, његове расудљиве интуите уметничке и красну инспирацију за борбу. Разноврсност његове ерудиције доказују студије о философима — *Хербарту*, *Спенсеру* и *Шопенхауеру*. Критика његова није неврастеничка, већ се одликује мирноћом духа и јасношћу. Од доцнијих радова врени су му: монографија о *Manet*-у, која је изишла пре две године у истом облику, у којем и ова о *Whistler*-у. *Manet*-ов уметнички развој није био дотле изнесен тако чисто ритмички, с таким смислом за његов темперамент, за његов вулканизам и горљивост, за његов логички фанатизам. Ова пак монографија приказује нам фигуру и стваралаштво *Whistler*-ово красном уметношћу психолога и критичара. Карактер тога загонетног и чудесног генија простудован је у свима елементима и на крају изнесен у стваралаштву му. На крају устаје Дире у одбрану *Whistler*-ову од оптужбе, да се инспирисао *Веласкесом*; износи, да је *Курбе* био тај, који је имао утицаја на *Whistler*-а сликара, још више на његов дух — много пре, него *шпањолски „велики сликар.“* Поред овога доноси „*Volné směry*“ још реферат на књигу *Р. Мутера* о *Рембранту* (*R. Mutter: Rembrandt, ein Künstlerleben. Mit 30. Abbildungen. Berlin. Edit. Fleischel, 1904.*), где говори о *Рембранту* као сликару, мислиоцу и човеку.

У идућем писму говорићу о чешкој музици и позоришту, где је ове сезоне било такође неколико занимљивих атракција.

Пера Ћоњовић

Питомци Војне Академије на Бањичком Брду. У Логору на Бањници. — У свом досадашњем излагању објавила је „Нова Искра“ читав низ слика из живота српске војске. То објављивање наставиће и даље, а овом приликом доносимо слику наших академица у строју и један моменат из Бањичког логора. —

Свађа око рибе (вајао *Фр. Бернекер*). — Нашим читаоцима није по имену непознат овај словеначки вајар. У чланцима г. *Рајка Перушека* већ је више пута поменут, а сада доносимо у слици и овај његов рад. — Дечји риболов није био баш тако богат: само један шаранчић. Како је била и само једна удица, то ће на овај начин решити ко ће рибу кући однети!

Д-р Фрањо Преширен (сликао *Алојзије Шубић*). Симпатаје између југословенских племена, које добише онако дивног израза у прослави стогодишњице српског

устанка и Краљева крунисања, — не беху само израз трепетног одушевљења, јер се тек после тога осетила права и искрена потреба за што боље познавање и зближавање културно-економско. Несумњиво је да ће се на тој стази доћи до најбољих и свестраних успеха, јер потреба таквог рада није дошла из душа појединаца, него је потекла из животних потреба свих Југословена. — Ради што бољег познавања, доносимо у овом броју слику великог словеначког песника *Фрање Преширна* а ускоро ћемо објавити и неколике преводилачке огледе из његова знаменитог певања.

Бачије у Крушевачкој Жупи. Ради познавања народног живота, објављивала је „Нова Искра“ прилично етнографских слика. Као прилог томе низу доносимо у овом броју момента из бачијског живота у Крушевачкој Жупи. Као најглавнији требник за познавање народног

живота препоручујемо својим читаоцима „Српски Етнографски Зборник“ што га издаје Српска Краљевска Академија. —

Гроб Цара Мурата. Један сахат северозападно од Приштине а пет шест минута лево од пута, који води из Приштине у Вучитри, диже се и данас тулбе, на догледу и Лабу и Ситници. То је данас лепа текија (џамија без минарета) покривена оловом а ограђана повисоким зидом. На врху текије сија се позлаћен полумесец на великој јабуци. Тулбе је опкољено високим зидом а на средини је велика капија над којом је оширан натпис о тулбету. У унутрашњости зида, осим тулбета, има и једна кућа у којој станује харем чуварев а напољу, ван зида, трошком самога Султана подигнута је 1896. године угледна зграда — селамлик, где се дочекују гости који долазе да се поклоне овоме светом месту. Сваки гост, на које вере и закона био, прима се усрдно кад дође да походи тулбе а долазе често и са даљих страна, јер Турци, после Њабе, ово сматрају као најсветије место, те отуда и Приштини, крај које је тулбе, придају велику важност. Ово тулбе најраније помиње и описује у XV веку Михајло Константиновић из Островице казујући: „Цар Бајазит... подигао је на месту где му је отац убијен, свод оловом покривен на четири стуба и т. д.“ И тако ће и бити да је тулбе дигнуто већ одмах после Косовске битке. Кроз дуги низ година оно је извесно доста оронуло, јер га је 1850. године обновио серашћер Куршид-Паша. Тулбе је грађено од тесаника а изнутра је бело окречено. Са јужне му је стране улаз. Унутрашњост му није особито украшена. По зидовима висе у малим рамовима разни корански записи а у једном и опис догађаја косовског, у којем се помиње и „Њафир Милош Копиловић“. По поду су прострли скупоцени ћилимови, све дарови тулбету, међ којима има и ћилима царских. У средини, под сводом, велики је дрвен сандук, близу 2 метра дугачак, мало више него пола метра широк, по на доњем крају ужи и нижи. Вишим врхом, где би дакле глава лежала, окренут је западу. Више главе стоји на вишем каменом стубу турбан од беле свиле увијене око некаквог феса. Сандук је покривен неколиким свиленим покровима, од којих је један, већ доста искварен и стар, од велике вредности. Тај је покров сав изаткан коранским стиховима са врло много лепоте и вештине. Са свода, над сандуком, висе једно кандило као полијелеј а на земљи стоје и велики чираци са свечама. У сандуку је овом само дроб Султана Мурата, док је тело пренесено у Врсу, у мошеју коју је Мурат за живота подигао. Међутим, чувар тулбета прича да је под сандуком корен једнога раста, под који су Мурата склонили кад су га рањеног са коња скинули. Вели, над самим тим растом дигнуто је тулбе али је ипак остављен раст под сандуком као потврда и поуздан знак да је то баш оно место на коме је Мурат издануо. (Бр. Ђ. Нушић: „Косово“).

Самодрежа. На један сат источно од Вучитри, лежи доста високо брдо са облим врхом по коме су расуто развале некакве тврђаве, коју народ назива *Градина*.

Под самом Градином леже развале цркве Самодреже. Сами Арнаути упутиће путника и показаше му те развале. Од цркве сачувао се још само југозападни угао на два метра у висину, и повише каменова у темељу. Зна се да је у првој четвртини прошлога века црква била цела, сем што јој се свод био расуо. У то време неки Зефир Маљок, из Самодреже, срушио ју је и од њеног камена пачинио воденицу на два три корака јужно од цркве. Данас је газда те воденице и цркве неки Адем из Самодреже. Преко развала црквених леже тешки издубљени балвани, који носе воду из јаза на воденички точак. За име *Самодрежа* једни причају да је остало од Лазара „Самодрежца“ који је и начинио ову цркву „да причести и нареди војску.“ Има и још једна прича, која казује да је у оном граду, на Градини, живео неки „Самодрежац“ на се уз ту причу везује и име села *Судимље*, које лежи пола сата северно од Самодреже. Зна се да је црква славила Св. Јована Претечу а прича се, да су у њој лежале мошти неког Св. Јеврема Судимца. — (Бр. Ђ. Нушић: „Косово“).

Кула Војновића. — Народна песма, а и предање које је врло живо у Вучитри, везала је за Вучитриски град имена браће Војновића Петрашина, Вукашина и Милоша. У песми „Женидба Душанова“, Петрашин и Вукашин станују са мајком, сестром Душановом, у Вучитри а Милош је „Шарско чобанче“ које је у сватовима Душановим чинило онолика јунаштва под Леђаном градом. Од града Вучитриског, дакле од Војновићевих дворова, сад има само једна четвртаста зграда у рушевинама. Скоро је поправљена и покривена ћерамидом, али је сад већ врло ниска. Ова је зграда трајала дуго и готово до скора; била је квадратна и на свакоме углу имала је по једну кулицу истурену у ваздух. У њој је био и стари Сарај, док Махмут-бег није назидео данашњи. Од једнога угла градског зида, испод куле а до саме улице, начинен је миријски амбар. И тако, од града сад постоји једна кула и зидине испод куле у којима је амбар. Има трагова да је град некад обухватио велики простор, јер му се зидине налазе још у земљи а далеко од рушевина које се још држе. А да је град дочекао и доба ватренога оружја сведоче ђулад којих се трагови виде по зидовима. (Бр. Ђ. Нушић: „Косово“).

Град Качаник. — Речица Лепенац слази са Шарових огранака најпре у једну долиницу у коју се стаче и Косовска речица Неродимка која ту у тој долиници утиче у Лепенац а одатле заједно кроз кланац теку. У тој долиници, а близу утоке Неродимкине, лежи и варошица Качаник са старим градом који се доста расуо, али му се ипак једна кулаи нешто од зидова добро одржали. Тај је град извесно много доцнији, а Стари Качаник лежи много северније од данашњег на висовима, на се и од старог Качаника задржало још нешто развала о којима народ прича да су Старине Новака. (Бр. Ђ. Нушић: „Косово“).

Мусина Текија. — Када је наша народна песма пренела готово сва јунаштва Краљевића Марка на Косово,

она је један од најзнаменитијих његових међана, онај са Љутић Мусом Арбанасом, ставила под Качаник. После јуначкога судара у којем се ове две силе понесоме „уз клисуру тврда Качаника“ и после победе коју Марко онако јуначки, племенито и онако великодушно жали... Испод Качаника, варошице, има једна текија која лежи крај са-

мога Лепенца и која се зове *Мусино Теке*. Тота Мусу сматрају као синеца и одлазе му на клањање. Неки веле да је ово гроб Мусе сина Бајазитова, а други да је извесног Мусе Черкез-Паше, али народ одлучно и поуздано верује да је то гроб Мусе Кесеџије. (Бр. Ђ. Нушић: „Косово“). —

ХРОНИКА

Подражавање (угледање, имитација)

Вели се да мода влада светом. Мода у ношњи, мода у књижевности, мода у науци. Ну, на што се своди мода? На подражавање друштвеној средини, у којој се човек креће. У друштву човеку, у његово биће дубоко су усађене тамне тежње које га подстичу да задовољи своје телесне и духовне потребе. Ти облици природне, исконске воље човекове, то су његови нагони који су веома блиски и сродни са инстинктима у животиња. Будући дубоко укоренjen, и нагон подражавања, угледања, јавља се како у културног човека тако и у дивљака, у одраслих као и у деце. Овај нагон простира се и у царство животињско, у којем су нарочито мајмуну чувени подражаваоци. Отуда и реч „мајмунисање“. Кад неки уображени младић удешава и угађа да има исто одело и понашање, исти ход, израз лица и држање, исти говор и начин поздрављања, као неки владар сувремене моде, онда је то свесно подражавање које има свога циља. Свесно се угледа и јужњак кад оде на север да живи, на намерно умерава своје живахне гестове, да не би изгледао смешан. Ну, има несвесног и нехотимичног подражавања, као и. пр. код деце. Виђајући озбиљна лица око себе, и дете се уозбиђи; гледајући насмешљива лица, и оно се осмехива. Дете плаче, кад други плачу; оно се смеје, кад се други смеју. Цео израз детињег лица је одблесак израза одраслих особа које га окружују.

Деца су велики уметници у подражавању. У безбројним играма, она подражавају свима радњама одраслих људи, а често пута и животињама. Мушкарци подражавају, у игри, радњама оца: они купују и продају, ору и жњу, граде, зидају, кочијаше. Девојчице пак имитују радње својих мајака: кувају, плету, месе, мету, шију, умивају и облаче лутке, негују их и милују. Подражавање код деце почиње доста рано; по Трасију, већ у другом полугођу прве године по рођењу. Ну Прајер је, испитујући развитака душе свога детета, запазио да је оно још у 3. месецу имитовало поједине покрете. Балдвин, проучавајући такођер развитака духа, у деце, могао је на своме детету да утврди поуздано подражавање тек у деветом

месецу од рођења. Тако исто и Егер. Прајерово дете научило је у 15. месецу да угаси свечу, угледањем. Једном приликом, прича Прајер, хтедох своје дете да забављам, отварајући и затварајући наизменично час једну час другу руку. Моје дете одмах за тим отпоче и само да отвара и затвара своју десну руку. Првог дана то њаше лагано, али другог дана већ брже. По мишљењу Прајерову, деца науче и говор, подражавајући звуке своје околине и понављајући своје урођене гласове.

Нарочито су занимљиве у деце драмске игре подражавања. Својом живом маштом, деца су у том погледу прави глумци, она се радо одају дражима плузије, али су ипак свесна своје самообмане. Мали Песталоци играше се једном приликом месара. Кад га мајка дозва по имену, он јој прекорно рече: „Ама, мајко, ја представљам сад месара!“ Код деце примитивних народа, репертоар улога је, дабогме, спрочишњи, него ли у деце културних народа. Ливингстон прича са свога пута по Средњој Африци: „Пада у очи да у неким крајевима Африке све задовољство мале деце је у томе, да подражавају радњима одраслих, да граде колибе, удешавају баштице, граде копља, стреле, лукове и штитове“. Јакобсен је онет наишао, једном приликом, код Индијанаца Северне Америке на право деце весеље: мали Индијанци од 3—6 година беху се намазали бојама по лицу; у косу су позабадали шарено перје, па су весело скакали и викали, као њихови одрасли савременаци. Код културних народа је број улога у децијим играма непрегледан. Нарочито су занимљиве игре са луткама. Једна девојчица од пет година рече једном својој лутци: „Вето, ти ћеш сад отићи на час до госпође учитељице француског језика. Кад те она запита, како се каже: „Небо је плаво“, ти ћеш рећи: „Le ciel est bleu“; а кад те запита: „Дрво је зелено“, ти рећи: „L'arbre est vert“.

Деце игре са подражавањем могу кадшто да развију унутрашње склоности карактера. Тако је Шилер, као дете од осам година, гледао сјајне представе кнежевског позоришта у Лудвигсбургу, па је у игри почео имитовати позориште. Ради забаве, он је сам себи саградио позориште од школских књига, у којима су играле фигуре од хартије, а доцније играо је и сам са својим друговима позоришта.

Како је важан утицај имитације код деце, види се из ових речи Балдвинских: „Није само вероватно него и неминовно, да дете образује своју личност, изузев утицаја наслеђа, подражавањем, и то према узорима што му

их представљају лица његове социјалне околине, својим постојанима, расположењем и афектима. Дете, та социјална „монада“, израђује имитацијом своје навике, свој карактер“. С тога је веома потребно да родитељи и васпитачи пазе на правилно развијање нагона подражавања у своје деце и васпитаника, да им подешавају повољну друштвену средину, а рђаву да отклањају, сузбијају. Деци требају угледни примери у речима и делима, јер се и моралне навике и морални карактер развијају подражавањем.

П. М. Илић.

Др. Алекса М. Стојковић: Једна хигијенска екскурзија. Белешке са путовања кроз Аустро-угарску у августу и септембру 1904. године. Написао — — — епизикус округа ужичког. Београд. Доситије Обрадовић — Штампарииа Аце М. Станојевића. 1904. Цена 1-50 дина. Бел. 8°. Стр. 128.

Једна ваљана књига, исписује одмах свој суд. Јер, нема сумње, до овога ће доћи сваки читалац бележака Др. Стојковића. Оне су писане топло; оне су проткане, од почетка до краја, упоредним цртицама и сличицама — и одонуд и одовуд Саве и Дунава. И док се писац креће на земљишту, које се још може у оријент рачунати, ви гледате неке слике по бањама и варошима — баш као и код нас! Веома пријатно утичу сва и нехотична упоређивања „нашег“ и „њиховог“ мурдарлука: такав је стил Др. Стојковића. Др. Стојковић пише лако, — онако како и ваља писати „Белешке с пута“. И ви ћете му, јамачно, као и ја, баш због овог лаког стила и пријатног ћеретања и кроз прсте прогледати за оне — доста крупне грешке у језику! Чудо је, па је по сто пута чудо, да је веома мали број наших лекара који правилно пишу својим матерњим језиком! Скоро у свима њиховим списима спотичете се о неправилности! Да се безлични глагол „треба“ редовно употребљава као лични глагол — то је грех, у који падају многи и многи што се о „писатељству“ баве! Али у написима наших лекара наилазите ви, осим утицаја туђинштине (махом германштине, па онда романштине) још и на грешке у језику и застареле изразе. Не наводећи многе, ја ћу вам из овог иначе врло ваљаног дела Др. Стојковића изнети само неколике грешке: „неретко“, „хрђав“, „чистоћа, нечистоћа“ (поред правилног: „чистота, нечистота“), „печезао“, „Бањских посеточа“, „донешени“, „неотложно“, „приметба“, „такови“, „тачки“, „налазећих се“, „велељеници“; употреба (учестана!) заменице „исти, -а, -о“ место „овај“ или „онај“; негде је збв укинут, у страним речима, а негде није: „дезинфекциони апарати“ и „инфекциозни болесници“. Поред правилно исписаног имена: „Доње Прекрижје“, Др. Стојковић је обележавао и другаче: „Дуго село“, „Банова јаруга“, — а то је недоследност!

Још само ово. Скоро сви пишу: „Као што смо рекли горе“ и „о томе ћемо ниже (или доле) говорити“. Ова је фраза, јамачно, постала још у оно доба, кад су људи писали по пергаменту од неколико аршина дугачком; и онда је она, без сумње, била на своме месту. Али данас кад ми пишемо и штампамо ствари на листовима ограничене дужине (висине) и ширине, данас тој фрази нема

места, нити пак она има смисла. Боље је: „Као што смо раније, или мало час, или напред рекли“. а према томе и она друга фраза.

Поред лепог и лаког стила, због кога ви не испуштате ласно из руку ове белешке Др. Стојковића, књига има своју нарочиту вредност — и за хигијеничара и за ланка, кога хигијена занима: она је пуна врло занимљивих и врло важних података. Из ових се може човек многој и многој ствари научити.

Ја од срца желим свакоме читаоцу оно задовољство, које сам и сам при читању „Једне Хигијенске Екскурзије“ имао.

У испрциније се оцењивање нећу на овоме месту упустити; рекао сам у почетку: ваљана књига.

Крагујевац, септембра 1904.

Г. П. Ив.

* Српска Краљевска Академија расписује награду из задужбине Николе Ј. Мариновића, коју може добити: *одличан поетски спис с моралном и патриотском тенденцијом, који је написан чистим српским језиком и одликује се лепоћом слога и садржаја*. Величина награде је до 960 динара у злату, а њоме ће се наградити: или два списа (подједнако или сразмерно њиховим вредностима) или, у изванредно лепом случају, један спис. Наградити се могу како рукописи тако и штампани списи који нису старији од две године, т. ј. који нису штампани пре 1903. године. Списе за награду ваља поднети Српској Краљ. Академији најдаље до 1-ог маја 1905. године. Писци могу своја имена напред објавити или прикрити до коначне одлуке. У овом другом случају дужни су ставити неку белегу на спис и на завој спроводног писма. Награђени списи су својина писаца, али се морају штампати онаки, каки су Академији поднети. На свима штампаним примерцима мора се ставити да су награђени из задужбине Николе Ј. Мариновића: ако се награди штампано дело, дужан ће бити писац да учини накнадно.

* Приређивачки одбор решио је био, да сви учесници добију као успомену медаљу са прве Југословенске Изложбе, и због тога је био у своје време расписао и конкурс за израду њену. Оцењивачки суд досудио је прву награду од 1000 дина. хрватском скулптору Франгешу, другу Словенцу Перуци-у, а трећу Србину Ђоки Јовановићу. Франгешев модел, који ће имати да се дефинитивно доврши и излије, носи с једне стране слику Карађорђевићу и војвода из устанка, сви под оружјем, а с друге стране четири женске фигуре обасјане сунцем, а обучене у националне костиме, приказују сва четири племена југословенска, као учеснике изложбе.

* Придворна катедрала у Петрограду прегледала је и одобрила да се „херувимска песма“, композиција у мешовитом хору г. Ђорђа М. Стојићеве, учитеља музике и певања у Ужичкој гимназији, може певати у православним руским црквама. Ово је већ друга композиција г. Стојићеве, коју главна руска цензура за црквену музику усваја.

* „Друштво за сузбијање алкохолних пића“ штампало је до сада ова своја издања: 1. свезак: Алкохол и

уживање. Јавно предавање Д-р М. Миљковића (10 п. д.); 2. свезак: Како је бекри-Раде оставио пиће. Јавно предавање Лазе Комарчића (10 п. д.); 3. свезак: Утицај алкохола на децу. Јавно предавање Д-р М. Ђ. Поповића (10 п. д.); 4. свезак: Пијанство и лудило. Јавно предавање Д-р Ј. Данића (10 п. д.); 5. свезак: О суделовању жене у борби против алкохола. Јавно предавање Л. Левензона (10 п. д.). Сва предавања могу се добити код Друштва — Београд, „Гранд Хотел“.

* Фрања Говекар, уредник словеначке илустрације „Slovan“ пише у свом одушевљеном уводном чланку „Југословенска културна заједница“ (бр. 12. о. г.) између осталог: „Данас можемо признати да нас је у Београд испратио неодољиви скептицизам. Пренапојени духом немачких школа и немачких часописа, пошли смо у Србију с пуком намером да разгледамо народ и државу, који су занимљиви са своје примитивности. Али нађосмо да је Београд престоница великог значаја, да је интелигенција широких душевних видика и модерног светског васпитања. Нашли смо народ здрав, честит, поштен и леп, нашли државу пуну природног блага и лепота. Видели смо српску уметност која тежи највишим циљевима световног сликарства и вајарства, видели смо у позоришту драмске представе које доказују да српска драмска књижевност може ступити на позорнице јевропских гледишта. Погледали смо и радионице српских песника, књижевника и уредника и нашли да имамо пред собом духовите модерне људе који не заслужују само наше занимање него и наше поштовање. Видели смо да се програмски ради за процват српског обрта и трговине, те смо се осведочили да су Срби доиста даровит народ, који има све погодбе да дође до висине јевропске културе и благостања. — И када смо све то видели, нас је било срам, што смо били такви игноранти какве нас беше створила аустро-угарска политика... Срам нас је било нашега скептицизма према нашој доброј браћи, срам наше пониженичке љубави према својим злим душманима! Али смо исто тако видели, да Срби и Бугари, право рећи, ни мало не познају ни нас Словенце, и да је и у њих владало према нама исто игноровање као у нас према њима. У таквом игноровању пружили смо руке једни другима... И заклели смо се, када се познасмо, да познанство љубављу утврдимо. Проучавајмо се, и љубав ће нам бити утврђена, а тиме и нарушена!“ —

* Стање фонда пок. Илије М. Коларца било је овакво на дан 1. октобра ове године: Приходи — кирија, камате и др. 111.940·80 дина. Расходи — 26.700·65 дина.; чист приход 92.240·20 дина. Фонд за књижевност — главница, камата и др. 225.533·35. Свега дина. 229.292·25. Фонд за универзитет — 1.652.699·50 дина. —

* У Прашком женском часопису „Ženský svět“ (бр. 19. о. г.) штампан је веома симпатичан чланак из пера г-ђе Зорке Ховоркове „Савка Суботићка“. —

* Г. г. Св. Зорић, проф. Вел. Школе, и Ђ. Крстић сликар прегледали су слику Краља Петра коју је израдио г. Александар Глишић и предложили општини да је откупи. На седници општинских одборника решено је да се слика откупи за 1.500 динара. —

* С. С. Поповић, учитељ, и Кат. С. Поповићка, учитељица, наштампали су књижицу у којој су две њихове расправе. Први је расправљао „Како да свој углед подигнемо“, а друга: „Учитељица учитељева жена“. Обе су расправе читане у фебруару ове године на окружном

учитељском већу у Јагодини. Књижица је на 8° са 46 страна, а цена јој је 0.80 дина. —

* Р. М. Спасић почео је издавати у малим свештицама „Из мојих доживљаја“. У првом свеску, која је изашла ових дана, налази се једна кратка скица с пута, а за неки дан изићи ће и други свезак. Цена је свеску 10 пара динарских.

* Књижевни Одбор Матице Српске изабрао је одбор да изради правила о потпомагању старих и изнемоглих књижевника из задужбине Атанасије Гереског. — На молбу Драгутина Илића издаје се његов награђени рукопис „Три депутације“ позоришној управи на препис. — Прима се рукопис: „Крашовани“ од Јована Живојновића. — На оцену је дат рукопис „Јунак наших дана“.

* Изашао је из штампе „Голуб“ Календар Отоманских Срба за 1905. год. — Уредник је Иван Иванић, а издање је Српске Књижаре у Цариграду. — У забавно-поучном делу ови су чланци: Из ђ. Знајевих Ђулића; Недеља, приповетка Јанка Веселиновића; Свештеницима и учитељима (савет и молба); Опклада, песма Анђ. М. Крстића; Ко славу слави, њему и помаже, народна приповетка Ј. Ј. Гавриловића; Предање о Светом Сави (прибележио Ј. Ј. Гавриловић); На растанку за печалбу, песма Анђ. М. Крстића; Шта треба да науче девојке?; Пролеће, песма Анђ. М. Крстића; Болести које долазе од пића, од д-р М. Ђ. П.; Срдобоља и лечење од ње; Школа и деце здравље; Како да се чувамо од суннице?; Прва напомена одгајивачима свилобуба; Како ваља хранити стоку?; Разне корисне поуке привредне; Разне корисне поуке свакоме; Огласи. — Ово је XVI година излажења српског „Голуба“. Цена календару је 1 грош (0·20 дина.). „Голуб“ се продаје у свима српским књижарама у Отоманској Царевини: у Солуну, Битољу, Скопљу, Призрену, Пењу, Митровици, Кичеву, Ориду, Приштини, Прилепу, Дебру, Костуру и Корчи. Порубине прима и одмах извршује: Српска Књижара у Цариграду, (Librairie Serbe-Constantinople Péra, Coulé-Caron № 2).

Мој живот, прича једног паланчанина, од Ант. П. Чехова; превео с руског Живојин Јаковљевић, свршени ђак Јагодинске Учитељске Школе. Јагодина, издање и штампа књижаре и штампарије Ђорђевића и Гилића, 1904. М. 8°, стр. 203. Цена 0·60 дина.

М. Брдски: Пустинак. Поема. Издање Р. Т. Вукотића. Штампарија Савића и Комп., 1903. — 8°, стр. 15. Цена 0·50 динара.

Издање Главног Савеза Земљорадничких Задруга. Свеска тридесет четврта. Смер, начела и користи потрошачких задруга, од Х. Пронија, представника савеза швајцарских потрошачких задруга. С француског Косара Мих. Аврамовића. Београд, штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије, 1905. В. 8°, стр. 41. Цена 0·50 дина.

Збирка децјих песама у један, два, три и четири гласа, за ученике основних школа удесио Влад. Р. Ђорђевић. Јагодина, 1904. В. 7°, стр. 56. Цена 1 динар или 1 круна.

Јаков Шантић: *Шјесме*. У Мостару. 1904. Штампарско-умјетнички завод Пахера и Кисића. 16°, страна 58. Цена?

Тасин Дневник. Друго коло. Београд, издање Електричне Нове Трговачке Штампарнице, 1904. — 8°, стр. 234. Цена?

Књиге за народ. Издаје Матица Српска из Задужбине Петра Коњевића. Свеска 111. — Из књига староставних П. *Владимир Дукљанин*, од Стевана Сремца. У Новом Саду, издање Матице Српске, 1904. Штампарница српске књижаре Браће М. Поповића, у Новом Саду. — 8°, стр. 75. Претплата на сва годишња издања Матицина (без Календара) 4 кр., у иностранству 6 круна. —

106 издање Задужбине Илије М. Коларца 106. *Наши поморишци*. П. *Младић*. Написао Ђоко Баја, поморац. Београд, штампарница Светозара Николића, 1904. В. 8°, стр. 167. Цена?

Теорија правилног нотног исвања, написао Исидор

Бајић. Нови Сад, парна штампарница Ђорђа Ивковића, 1904. В. 8°, стр. 73. Цена 1 круна 50 потура или 2 динара.

Календар Матице Српске за годину 1905. Год. IV. Нови Сад, издање Књижарнице Браће М. Поповића. В. 8°, стр. 159. Цена 35 новчића или 70 потура.

Пољопривредни Календар за просту 1905 годину. Милаш Т. Грковић. Са сликама. Година XXIII. Београд, штампарница „Доситије Обрадовић“, 1904. В. 8°, стр. 225. Цена?

Српска Зора. Календар за народ, за просту 1905. Издање просвјетно-привредног друштва „Српска Зора“. Дубровник, Српска Дубровачка Штампарница А. Пасарића, 1904. — В. 8°, стр. LXXII + 388. Цијена 50 пара.

Календар „Мале Библиотеке“ за просту годину 1905. Година III. Уредник: Ристо Кисић. У Мостару, 1904. Издање и штампа издавачке књижарнице Пахера и Кисића. — 16°, стр. 111 + XXIII Цијена 25 потура или 30 пара дин. —

Претплатницима и читаоцима Нове Искре

На завршетку шесте године „Нове Искре“, верујемо и онет да нам није потребно пити што ново обећавати нити се за старо оправдавати. Стална добра воља да лист одржавамо и да га, по могућности, усавршујемо — види се из досадашњег рада, а то ће нам начело бити водиља и у новој години „Нове Искре.“

Утврђујемо и овом приликом жалостан факт, да је у српским породицама још увек пуно туђинских илустрација, и да је *туђе* још увек и лепше и — приступачније!

„Нова Искра“, једини српски илустровани лист, обраћа се свима пријатељима српске књиге и српске илустрације, да се у својим круговима заузму око скупљања претплате, јер је претплата *једини* извор за њено материјално одржавање.

Досадашње дужнике опомињемо ево и на завршетку године да своје дуговање одмах измире; јер су јавне опомене и судске тужбе неугодније него што многи мисле у немару свом. Приличан број наших дужника то је већ и осетио, а наш пуномоћник наставља и даље наплаћивања судским путем.

Отварајући упис за седму годину „Нове Искре“, јављамо да је цена као и до сада: годишње 16 динара за Србију а ван Србије 20 круна или франака. Само несумњиво сиромашним ђацима даваћемо лист за 10 динара (у Србији) или 14 круна (ван Србије).

Претплату је најбоље слати унутрицом или је предати, као поштански претплатник, поштанској станици која ће лист најуредније предавати. Накнадно потраживање појединих бројева примамо у року од 2 месеца; после тога рока бројеве ћемо слати само по откупну цену. —

Власништво НОВЕ ИСКРЕ

САДРЖАЈ:

Без мајке (божићна слика), од Стев. Н. Самарџића.
Калемегданска балада, песма Н. Марјановића.
У позоришту (у албум уметникове 25-годишњице) из Тасина Дневника, од Тасе Милековића.
Пред учинком, песма М. П.
Прича о добром ђаволу (М. Горки). С руског превео У.
Под прозором, песма Сокољанина.
Богојављенско жеље. (Из збирке: Крај огњишта), од Бор. Брђ.
Не рађај ме (Љубен Каравелов), превео Р.
Тајна душе, Ч. Х-су, песма Јелене Ј. Димитријевића.
Бумбара и Зоље (по О. Захаријусу), од Д-р Рад. М. Лазаревића.
У прту твојој, песма М. Јелића.
Нивад (драма у једном чину), написао Мил. Р. Димитријевић.

Листања: Љубав је слатка мука (Ив. Ст. Андрејичи). Са бугарског превео Вучитрицац. — Сад је срећан (Georg Freiherr von Ompteda). С немачког превео Ч. — Пробни камен (Оскар Блаументал). С немачког превео С. М. Грбић. — Госпођици Н. Н. од М. М. Ускоковића. — Сећам те се. — На киши, од Влад. Станисировића.

Наша писма: Из Прага, од Петра Коњевића.

Уз наше слике.

Хроника: (Наука, Књижевност, Разно, Библиографија).

СЛИКЕ: Из српске војске: Питомци Војне Академије на Бањичком Брду. — У логору на Бањици. — Свађа око рибе. — Д-р Фрањо Преширен. — Гроб Цара Мурата. — Вације у Крушевачкој Жуни. — Самодрежа. — Кула Војновића. — Качаник. — Мусина текија.